

FORSVARET

Forsvarets høgskole

I hvilken grad vektlegger doktriner militærteori?

*Militærteori som byggestein for doktriner og militære
beslutningstakere*

Petter Bakkejord

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
vår 2021

Forord

Denne masteroppgaven ble utarbeidet våren 2021 som en del av stabs- og masterstudiet ved Forsvarets høyskole. Tanken om tematikken ble til under fordypningsmodul om landmakt ved Stabskolen. Introduksjon til militærteori som Sigbjørn Halsne foreleste med stor innlevelse gav motivasjon til å følge sporet om sammenhenger mellom temaet og doktriner.

Det har vært givende, men krevende å fordype seg i militærteori og doktriner kombinert med en hektisk og spennende tid med mye aktivitet i Hærstaben.

Uten en fleksibel arbeidsgiver og et forståelsesfullt team i Hærstabens Nasjonale Landoperasjonssenter (NLS) ville det nok ikke vært gjennomførbart å kombinere jobb og oppgaveskriving. Det har medført ekstra belastning for de i periodene jeg har satt av til å jobbe med oppgaven, men de sa seg villig til å ta belastningen for å gi meg muligheten til å fordype meg i militærteori og doktriner.

Ønsker å takke Lars Herman Birkheim, Eskild Walnum og Øyvind Berg som har vært viktige støttespillere. Dere har gitt meg konstruktive tilbakemeldinger og vært gode samtalepartnere. Vi har diskutert både tematikken, men også andre interessante faglige avsporinger.

Det har vært interessant å ha en veileder fra Luftforsvaret som kommer fra en annen type forsvarskultur og som har klart å se på problemstillingen med en annen faglig retning. Steinar Skaar, du har tilført nye tanker og perspektiver til mitt arbeid. Takk for kritiske spørsmål, veiledning og for at du stilte opp på kort varsel ved behov.

Kombinasjonen med jobb og masteroppgave unner jeg ingen og de som har følt konsekvensene i størst grad er nok familien. Stor takk til Kari som har stått som et fjell gjennom mine stunder foran bøker og skjerm.

Sammendrag

Dagens militære doktriner legger frem prinsipper for krigføring og beskriver metoder og prosedyrer for hvordan militære organisasjoner skal sloss. Doktrinene forklarer lite om bakgrunnen for disse prinsippene og hvorfor metoder og prosedyrer er som de er. Oppgaven vil belyse i hvilken grad doktriner vektlegger militærteori og besvare relevansen av militærteori implementert i doktriner. Norge er en liten forsvarsnasjon og oppgaven bruker doktriner fra NATO og USA for å sammenligne innretningene med doktrinene i Norge.

Teorigrunnlaget for oppgaven er kjente teorier fra militærteoretikere som Carl Von Clausewitz, Henri Jomini og J.F.C. Fuller. Oppgaven diskuterer også hva militærteori er og henter inn teori fra andre vitenskaper som er relevant for militærteori, blant annet psykologi. Hensikten med oppgaven er å belyse relevansen av militærteori i doktriner for å ha kunnskap om hvilken teori som ligger bak det beskrevet i doktriner. Med utviklingen i krigens karakter er det essensielt med denne kunnskapen for å være kritisk til doktriner når utvikling i krigføring medfører at doktrinen beskriver noe som ikke lenger er relevant.

Oppgaven er en kvalitativ studie av dokumenter som hovedsakelig benytter militærteori og doktriner for å besvare problemstillingen og tre forskningsspørsmål. Oppgaven bruker også vitenskapelige militærteoretiske artikler.

Oppgaven viser at det er lite eksplisitt militærteori i doktriner fra Norge, NATO og USA, men at svært mye av innholdet i de overordnede doktriner i doktrinehierarkiene som diskuteres i oppgaven kan relateres til militærteori. Oppgaven påstår at lite militærteoretisk fundament i doktrinene gjør at de kan miste sin relevans i gitte situasjoner hvor krigens karakter endrer seg. En større vektlegging av militærteori i doktriner, eller henvisninger til teori kan styrke militære planleggeres og beslutningstakers evne til å utføre beskrevne prinsipper og håndtere en ikke kjent utvikling i krigens karakter i en gitt krig eller konflikt. Slik prinsipper for krigføring beskrives i de overordnede doktrinene fra Norge, NATO og USA gir de kun en overordnet beskrivelse av prinsippene og fremstår som mangelfulle. Potensiale for å oppnå effekt i militære operasjoner er trolig betydelig større med en mer dyptgående beskrivelse av prinsippene og relevant teori for å skape forståelse for anvendelse.

Summary

Today's military doctrines set forth principles of warfare and describe methods and procedures for how military organizations should fight. The doctrines explain little about the background to these principles and why methods and procedures are as they are. The thesis will shed light on the extent to which doctrines emphasize military theory and answer the relevance of military theory implemented in doctrines. Norway is a state with a relatively small defense and the thesis uses doctrines from NATO and the USA to compare the appliance with the doctrines in Norway.

The theoretical basis for the thesis is well-known theories from military theorists such as Carl Von Clausewitz, Henri Jomini and J.F.C. Fuller. The thesis also discusses what military theory is and collects theory from other sciences that are relevant to military theory, including psychology. The purpose of the thesis is to shed light on the relevance of military theory in doctrines to have knowledge of which theory is behind what is described in doctrines. With the development in the nature of war, it is essential with this knowledge to be critical of doctrine when development in warfare means that the doctrine describes something that is no longer relevant.

The thesis is a qualitative study of documents that mainly use military theory and doctrines to answer the problem statement and three research questions. The thesis also uses scientific military theoretical articles.

The thesis shows that there is little explicit military theory in doctrines from Norway, NATO and the USA, but that very much of the content of the general doctrines in the doctrine hierarchies discussed in the thesis can be related to military theory. The thesis claims that little military theoretical foundation in the doctrines means that they can lose their relevance in given situations where the nature of the war changes. Greater emphasis on military theory in doctrines, or references to theory, can strengthen the ability of military planners and decision-makers to carry out described principles and deal with an unknown development in the nature of war in a given war or conflict. As principles of warfare are described in the overarching doctrines of Norway, NATO and the USA, they give only an overarching description of the principles and appear to be deficient. The potential for achieving effect in military operations is probably considerably greater with a more in-depth description of the principles and relevant theory for creating an understanding of application.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 AVGRENSING	2
1.2 BEGREPSAVKLARINGER	3
2 Metode	6
2.1 VALGT METODE	6
2.2 KRITIKK AV METODE	7
2.3 KILDER	7
3 I hvilken grad er det relevant at doktriner vektlegger militærteori?	8
3.1 TEORI	9
3.2 MILITÆRTEORI	12
3.3 DELKONKLUSJON MILITÆRTEORI	18
3.4 DOKTRINE	19
3.5 DELKONKLUSJON DOKTRINE	23
4 Hvordan forholder doktrinene seg til militærteori?	24
4.1 ANALYSE AV DOKTRINEHIERARKI	24
Fellesoperative doktriner – en sammenligning	25
4.2 DELKONKLUSJON	28
5 Militærteoretisk forankring i doktrinehierarkiet	29
5.1 SAMMENHENG MELLOM KRIGENS PRINSIPPER, MILITÆRTEORI OG DOKTRINER	29
Sammenhenger militærteori og <i>Targeting</i>	40
6 Oppsummering og konklusjon	49
Litteraturliste	54

1 Innledning

Som offiser har jeg brukt mye tid på å lese doktriner og sikkert mer tid på å forsøke å skape forståelse for doktrinene. Som masterstudent ved Forsvarets høyskole fikk jeg mer og mer interesse for hva som ligger bak doktrinene. Hvorfor er doktrinen som den er og hvorfor har den definert prinsipper og metodikk som den har? Noe av dette kan være basert på militære erfaringer fra kriger og konflikter, og den stadige teknologiske utviklingen kan på sin måte ha vært med på å forme utviklingen av doktriner. Dette har fanget min interesse for militærteori og hvordan vi kan se om dagens doktriner er påvirket av militærteoretikerne opp gjennom historien. Jeg har derfor valgt å fokusere på studie av doktriner og militærteori for å avdekke om det beskrevne i doktriner kan forankres i militærteori, eller om de baserer seg på utelukkende på erfaringer og *«best practice»*.

Når en militær operasjon planlegges i kontekst av en krig eller konflikt er det ofte en eller flere aktører eller motstandere som skal påvirkes med blant annet militære virkemiddel. Hvordan militære organisasjoner planlegger operasjoner for å utnytte ressursene sine på en slik måte at de får den effekten om ønskes og at man får mest mulig ut av de ressursene man disponerer skal doktriner understøtte. Krig som fenomen og herunder krigføring er komplekst, og hvordan doktriner tilnærmer seg dette fenomenet er interessant. Kan militærteori være med å underbygge doktriner for at militære planleggere og beslutningstakere skal ha et bedre grunnlag for å møte krigens kompleksitet?

Problemstillingen bli derfor;

I hvilken grad vektlegger doktriner militærteori?

Følgende forskningsspørsmål vil brukes for å underbygge og avgrense problemstillingen:

- 1. I hvilken grad er det relevant at doktriner vektlegger militærteori?**
- 2. Hvordan forholder doktriner seg til militærteori, og er den norske innretningen av militærteori i doktriner samsvarende med NATO og USA?**
- 3. Hvordan kan man se militærteoretisk forankring nedover i et doktrinehierarki?**

Oppgaven vil i kapittel 3 først diskutere begrepet militærteori. Diskusjonen vil klargjøre hva militærteori er, og hva det ikke er. Deretter vil jeg plassere militærteori innenfor hvilken kunnskapstype det er for å argumentere for viktigheten av teori i sammenheng med doktriner. Videre vil kapittelet diskutere doktriner og hvordan innretninger av doktriner kan avgjøre i hvilken grad

doktriner inneholder militærteori. I dette kapitlet vil forskningsspørsmålet *i hvilken grad det er relevant at doktriner vektlegger militærteori* besvares.

Kapittel 4 analyserer de overordnede doktrinene i Norge, NATO og USA for å avdekke tilnærmingen til bruk av militærteori. Her vil oppgaven også vurdere om det er en forskjellig tilnærming til militærteori i doktrinene i Norge, NATO og USA for å besvare forskningsspørsmål 2.

I kapittel 5 vil oppgaven på bakgrunn av funnene fra de overordnede doktrinene undersøke om det eventuelle militærteoretiske fundamentet kan spores til doktriner nedover i hierarkiet. Dette vil først løses ved å analysere et av krigens prinsipper. Prinsippet *overraskelse* legges til grunn og vil utdypes for å belyse at doktrinene oppgaven analyserer mangler militærteoretisk dybde. Deretter vil oppgaven undersøke tyngdepunkt, *targeting*-doktriner og doktriner som omhandler planlegning og gjennomføring av militære operasjoner. Dette er for å avdekke om doktrinene følger det beskrevne om disse temaene, og prinsippet om overraskelse fra overordnede doktriner. Dette er for å avdekke om doktrinene lavere i hierarkiet selv forankres i militærteori, og om det er relevant at de trenger en militærteoretisk forankring. Dette vil hovedsakelig belyses gjennom en diskusjon av *targeting*-doktrinenes vektlegging av tyngdepunktsanalyse.

I konklusjonen vil forskningsspørsmålene besvares før problemstillingen til slutt blir besvart.

Oppgaven vurderes til å ha relevans ved å skape kunnskap om doktriner og om militærteori som fundament til doktriner. En større kunnskap om hva doktriner baseres på av militærteori vil gi brukere av doktriner en større forståelse om hvordan de kan anvendes og ikke minst hvordan de kan utvikles.

En bevisstgjøring av koblinger mellom doktriner og militærteori vil også bidra til at brukere av doktriner får et større grunnlag til å være kritiske til doktriner og forstå deres muligheter og begrensninger.

Av annen relevans er økt kunnskap om det teoretiske fundamentet til doktriner potensielt noe som vil muliggjøre en økt evne til å tolke andre staters og militære organisasjoners doktriner. Der eksempelvis begrepsbruk ikke er samsvarende med egen organisasjon kan en bredere forståelse av den bakenforliggende teorien likevel gjøre en i stand til å forstå en doktrine.

1.1 Avgrensning

Doktriner dekker hele spekteret fra det politisk/strategiske nivået til det taktiske nivået, de berører en rekke temaer og USA, NATO og Norge har til sammen et stort antall doktriner. For å unngå en sprikende og svært stor oppgave er det derfor nødvendig å avgrense antall og type doktriner som skal diskuteres i denne oppgaven. Oppgaven vil derfor benytte de øverste doktrinene i doktrinehierarkiet til

Norge, NATO og USA. De øverste doktrinene å være representative da de skal gi føringer for andre doktriner i det respektive doktrinehierarkiet. Dette beskrives med at de er autorative. Bakgrunnen til at NATO og USA er valgt er Norges rolle som NATO-medlem og USA som Norges viktigste allierte.

Oppgaven vil også bruke et lite utvalg av enkelte andre doktriner for å underbygge problemstillingen.

Videre vil oppgaven ta for seg noen enkeltelementer fra de autorative doktrinene for å utdype sammenhengen som kan påstås å stamme fra militærteori. Jeg har valgt å benytte et av prinsippene for krigføring; overraskelse, samt tyngdepunktsbegrepet og *targeting*. Bakgrunnen for at disse elementene er valgt er først for å tydeliggjøre at doktrinenes kobling til og anvendelse av militærteori er overflattisk gjennom et eksempel fra krigens prinsipper; overraskelse. Deretter vil forestillingen om tyngdepunkt brukes for å vise at sentrale deler av doktriner implisitt kommer fra militærteori. Doktrine for *Targeting* brukes for å vise at hele doktriner kan påstås å være innrettet på bakgrunn av militærteoretiske føringer fra de øverste doktrinene og at det dermed er en militærteoretisk forankring nedover doktrinehierarkiet.

Fremstillingen vil belyse relevante momenter fra forskjellig militærteori som omtaler tematikken oppgaven adresserer.

1.2 Begrepsavklaringer

I Norge, NATO og USAs Forsvar benyttes begrepet *Capstone* eller *Capstone dokument* om et forsvars øverste doktrinedokument (Forsvarsstaben, 2019, s. 17; JP-1, 2017).

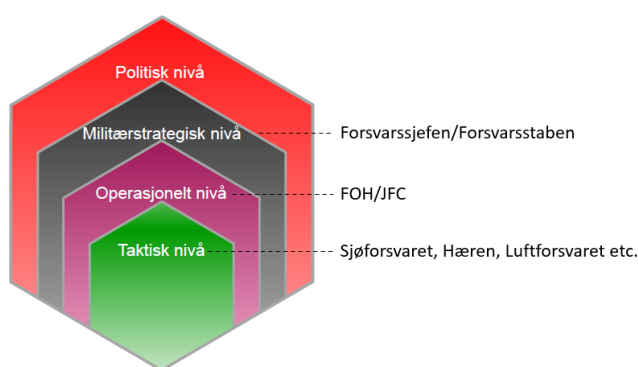
Keystone benyttes som begrep om doktriner som omhandler det fellesoperative nivået som ligger under *Capstone* doktrinen (NATO, 2017, s. 1-3). I Norge fyller Forsvarets Fellesoperative doktrine (FFOD) rollen til begge kategorier - i mangel av en overordnet forsvarsdoktrine som finnes i både NATO og USA med henholdsvis *Allied Joint Doctrine* (AJP-1) og *Joint Publication 1* (JP 1).

Krigens natur og karakter er begreper som går igjen i *capstone*- og *keystone*-doktriner (Forsvarsstaben, 2019; JP-1, 2017; NATO, 2010). Dette er to kjente beskrivelser av krig som opprinnelig kommer fra teoretikeren Carl Von Clausewitz. Clausewitz skiller mellom det konstante i krig som er krigens natur, mens krigens karakter er noe som endrer seg fra krig til krig (M. Howard & Paret, 1976, s. 88). Krigens natur er vold, hat, lidelse osv. Dette er faktorer som vil være en del av krig uavhengig av teknologisk utvikling og endringer i taktikk som er hvordan de militære styrkene nyttes som er en del av krigens kontinuerlig endrede karakter. Krigens karakter er unik for den enkelte konflikt og også endrer seg etter som konflikten utvikler seg. Forståelsen av krigens natur og karakter

er sentral i militærteorien, og for hvordan en doktrine retter seg inn mot planlegging, gjennomføring og ledelse av operasjoner (Forsvarsstaben, 2019, s. 19).

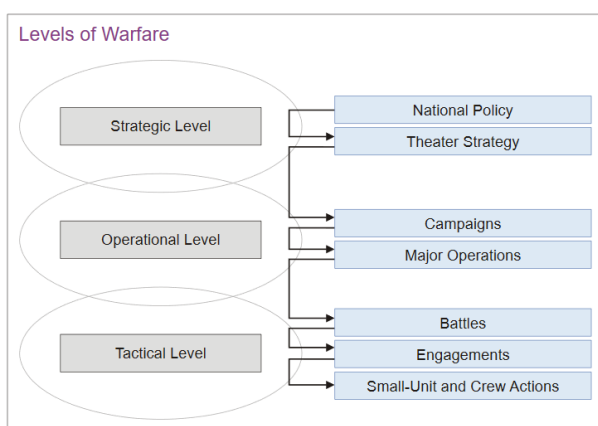
Strategi: Betydningen av strategi som oppgaven legger til grunn for drøftingen er sammenhengen mellom mål, middel og metode i et konkurranseforhold for å nå politiske mål (Høiback & Ydstebø, 2012, s. 476; Lykke Jr, 2001).

Operasjonsnivåer beskrives i *capstone*-doktrinene. Oppgaven kommer inn på de forskjellige

Figur 1-1 Illustrer sammenhengen mellom de ulike operasjonsnivåene (figur hentet fra FFOD 2019)

operasjonsnivåer som Forsvaret er delt inn i, helt opp til politisk nivået. Dette er gjenkjennbart i NATO og de aller fleste vestlige land. Det er vanlig å operere med fire ledelses- eller kommandonivåer: det *politiske*, det *militærstrategiske*, det *operasjonelle* og det *taktiske* nivå. Det politiske nivå griper over alle andre. Det innebærer blant annet at hver enkelt militær handling, helt ned på det taktiske nivå, må være i harmoni med de overordnede politiske målsettingene (Forsvarsstaben, 2019, s. 46).

Figur 1-2. USAs inndeling i operasjonsnivåer (*levels of warfare*) (JP-1, 2017)

Det operasjonelle nivået er der kampanjeplaner og større operasjoner planlegges og gjennomføres for å oppnå strategiske mål. Det operasjonelle nivået omsetter strategiske målsetninger til militære handlinger på taktisk nivå (NATO, 2017, s. 1-10). Under taktisk nivå er det forskjellige inndelinger som er forskjellig fra domene til domene. I Hæren omtaler man disse nivåene som det sub-taktiske eller stridstekniske nivået som en samlebetegnelse. I perioden etter andre verdenskrig har en utvisking funnet sted i skillet mellom krig og fred i rustningspolitisk forstand. De militære og sivile

aspekter ved et lands sikkerhetspolitikk har gjort det naturlig å betrakte militærstrategi som en integrert del av et lands totale sikkerhetspolitiske ledelse, i fredstid så vel som i krigstid (Høiback,

2020). I Norge kommer dette til praksis med *integrert strategisk ledelse* ved at Forsvarssjefen er integrert i Forsvarsdepartementet. På bakgrunn av dette kan man anta at når strategisk nivå har så tett kobling til politisk nivå er skillet mellom disse nivåene lite.

Den overordnede doktrinen for det amerikanske forsvaret definerer ikke et skille mellom strategisk og politisk nivå, men omtaler dette som strategisk nivå (JP-1, 2017, s. I-7, I-8).

Begrepet *doktrine* blir inngående diskutert i kapittel 3. Jeg ønsker å poengtere at begrepet ikke nyttes bundet til et spesifikt operasjonsnivå. Oppgaven vil nytte begrepet om både det som er navngitt doktrine, men også reglementer, direktiv og lignende dokumenter som beskriver retningslinjer eller metoder og prosedyrer i en militær organisasjon. Der hvor det er viktig å presisere en forskjell vil oppgaven skille på begrepene om slike dokumenter.

Metodisk målbekjempning er den norske oversettelsen av *targeting*. Begrepet *targeting* i sin enkleste form kan bety «å bekjempe» som er en direkte oversettelse av «to target» (Hæren, 2021, s. 19). I *Direktiv for metodisk målbekjempning* (2018) har *targeting* fått følgende norske definisjon:

Den prosessuelle syklusen som velger ut og prioriterer mål som må påvirkes med riktige tilgjengelige effekter for å nå strategiske målsettinger. Synkronisering av effekter med alle tilgjengelige kapasiteter, vurdering av kumulative effekter, og iverksetting av korrigerende tiltak hvis nødvendig. Metodisk målbekjemping linker føringer fra strategisk nivå med taktiske handlinger gjennom det operasjonelle nivåets målbekjempingssyklus, og på en fokusert og systematisk måte skaper spesifikke effekter for å nå militære målsettinger og ønsket slutttilstand. (Forsvarssjefen, 2018, s. vedlegg B p. 2)

I NATO er det det operasjonelle nivået som skal planlegge og gjennomføre operasjoner for å nå de strategiske målene (NATO, 2017). En del av dette er *joint targeting* prosessen og NATO definerer *joint targeting* til “*The joint targeting process links strategic-level direction and guidance with tactical targeting activities through the operational-level targeting cycle in a focused and systemic manner to create specific effects to achieve military objectives and attain the desired end state*” (NATO, 2016a, s. 1-1). NATO har flere doktriner for taktisk nivå med blant annet doktrinen for *land targeting* (NATO, 2016b). I Norge beskrives *targeting* i flere publikasjoner for de taktiske nivåene. Hæren beskriver *targeting* i *Stabshåndbok for Hæren*. På det taktiske nivået har *targeting*-prosessen den samme hensikten som på fellesoperativt nivå. Nemlig valg og prioritering av mål som må påvirkes for å lykkes med egen plan (Hæren, 2021, s. 19).

Joint Targeting som begrep er knyttet til det fellesoperative (*joint*) og det operasjonelle nivået. Begrepet vil i oppgaven nytte begrepet *targeting* som et mer generelt og nivåuavhengig begrep, som både innefatter *joint targeting* og *targeting* på taktisk nivå.

2 Metode

Dette kapitlet beskriver de metodiske valgene som er lagt til grunn for å besvare problemstillingen. Med et bevisst forhold til metode kan konklusjonene sies å være valide og reliable basert på en metodisk riktig fremgangsmåte. Kapitlet vil også argumentere for valgt metodikk.

2.1 Valgt metode

Det overordnede metodevalget er *kvalitativt*, og oppgaven er skrevet som en monografi. Oppgaven bruker *dokumentundersøkelse* for innsamling av alle data til oppgaven.

Oppgaven har en problemstilling som er i utgangspunktet er *eksplorerende* og har til hensikt å avdekke i hvilken grad doktrinene studien benytter seg av benytter teori som grunnlag for deres innretning. Ettersom doktrinene inneholder en del teori som ikke er eksplisitt vil problemstillingen kreve analyse av teori før selve doktrinene analyseres. Derfor vil problemstillingen overordnet ansees å ha en induktiv tilnærming ved å gå fra å studere teori for å skape grunnlag for doktrineanalysen, og deretter besvare problemstillingen (Jacobsen, 2015, s. 32-35, 81-84).

For å operasjonalisere problemstillingen og gjøre den mer forskbar, har den blitt understøttet av tre forskningsspørsmål. Det første spørsmålet er *forklarende* da det skal forklare relevansen til militærteori i doktriner. Dette spørsmålet er *deduktivt* på grunn av at det benytter teori for å besvare spørsmålet (Jacobsen, 2015, s. 82-83, 32-35).

Det andre spørsmålet sammenligner Norges doktriner med alliansen NATO og Norges viktigste bilaterale allierte, USA. Det er et *eksplorerende* spørsmål som ønsker å avdekke om det er forskjeller med allierte som det norske Forsvaret skal være i stand til å samarbeide tett med. Det kan sies at dette spørsmålet besvares med *abduksjon* da spørsmålet besvares med hjelp fra konklusjonene fra de andre forskningsspørsmålene og problemstillingen (Jacobsen, 2015, s. 34-35, 82-83).

Det tredje forskningsspørsmålet er også *eksplorerende* og benytter *abduksjon* da også dette spørsmålet er avhengig av slutningene både fra problemstillingen og forskningsspørsmål 2. For å besvare spørsmålet må analysen av militærteori og doktriner være gjennomført for å være i stand til å spore militærteori i doktrinene. I tillegg brukes empiri utledet fra analysen av doktriner.

En del militære doktriner og dokumenter er sikkerhetsgradert og oppgaven har ikke referert eller skrevet inn gradert informasjon. Det er bare ett dokument med sikkerhetsgradering som er henvist til i oppgaven, og oppgaven har ingen informasjon som gjør at den krever et graderingsnivå. Dette kan være med på å øke oppgavens troverdighet ved at den kan åpent sammenlignes med andre oppgaver

og studier med lignende tematikk. Kildene oppgaven benytter kan også etterprøves av alle som måtte ønske det uten at de blir avskjermet på grunn av sikkerhetsgradering.

2.2 Kritikk av metode

Et dokumentstudium har både fordeler og ulemper. Ulempen med dokumentstudium som metode er at leseren kan fortolke budskapet annerledes enn forfatterens intensjon. I en studie av doktriner kan dette vurderes å være en enda større feilkilde da det ofte er åpent for egentolkning. Egne perspektiver, erfaringer og forståelse vil også kunne spille en rolle i leserens forståelse av dokument (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2011, s. 38-39). Dette forsøkes unngått ved å basere fortolkningen av doktriner basert på relevant militærteori og sammenligning med andres fortolkninger av samme teori.

Bias på grunn av egne perspektiver, erfaringer og forståelse er vurdert til å være den eneste som kan utgjøre en etisk problemstilling ved studien, men dette ansees å være av marginal betydning basert på samme argument som i forrige avsnitt.

En oppgave ville nok stått sterkere om det hadde vært mulig å intervju forfattere bak doktrinene. Å gjøre observasjoner på eksempelvis et hovedkvarter under en øvelse var ønskelig, men det ble ikke gjennomførbart grunnet Covid-19 pandemien og kansellering av øvelse Joint Viking vinteren 2021 (Folkehelseinstituttet, 2020; Forsvardepartementet, 2021). Selv om det ikke er gjennomført observasjoner av hvordan doktrinene følges i praksis, vil dokumentstudier være fullt i stand til å besvare problemstillingen som er justert for å kunne besvares med kun studie av dokumentasjon med bakgrunn i endrede forutsetninger.

Opgaven vektlegger hovedsakelig vestlige teoretikere og doktriner. Det ville trolig styrket oppgaven om den inkluderte andre doktriner og teoretikere i utvalget, for å sammenligne hvordan militærteori og doktriner innrettes i forhold til hverandre. Det er anerkjente teoretikere fra eksempelvis Russland og Kina som er relevante. Organisasjonen Hizbollah har blant annet prinsipper for krigføring (Matthews, 2011). Et bredere utvalg i dokumentundersøkelsen er vurdert, men det ville blitt for omfattende for problemstillingen med gjeldende rammer.

2.3 Kilder

En hoveddel av kildene vil være militære doktriner fra Norge, NATO og USA. Doktrinene er å anse som institusjonelle kilder (Jacobsen, 2015, s. 187-191). Forsvaret til Norge, USA og organisasjonen NATO er å anses som troverdige institusjoner, men doktriner kan være påvirket av politiske føringer (Jacobsen, 2015, s. 187-191). For oppgaven vil innhold fra en doktrine som er relevant for militærteori

trolig ikke bli påvirket av politiske føringer, men det er noe studien har vært bevisst og vil ikke påvirke troverdigheten til kildene negativt.

Doktrinene som oppgaven hovedsakelig vektlegger er *Forsvarets Fellesoperative Doktrine* (FFOD) fra Norge, *Allied Joint Publication – 1* (AJP-1) fra NATO og *Joint Publication - 1* (JP-1) fra USA. Dette er *capstone*-doktriner og rangerer øverst i doktrinehierarkiet. Oppgaven benytter også *targeting*- og operasjonsdoktriner fra Norge, NATO og USA.

Den andre hovedinndelingen av kilder er vitenskapelige bøker og artikler om militærteori. Bøkene som benyttes er i et stort spenn fra de tradisjonelle militærteoretikerne fra 1800-tallet med *Vom Kriige* av Carl Von Clausewitz og Henri Jomini's *The Art of War*, til mer moderne teoretikere som Jim Storr med boken *The Human Face of War* og Jan Angstrom og J.J. Widen med boken *Contemporary Military Theory*. De fleste av disse kildene henviser til hverandre og har forskjellige syn på teori og er med på å utfylle oppgavens diskusjon. Oppgaven er bevisst at utgivelser er fra svært forskjellige tidsepoker og derfor vil være preget av forskjellig samfunnsretninger og tankesett. Dette er med på styrke oppgaven, spesielt poenger rundt krigens natur og karakter.

Utvalget av teoretikere er på bakgrunn av at de er anerkjente for sine militærteoretiske bidrag og er ofte diskutert i militære publikasjoner, både vitenskapelige arbeider og faglitteratur i militære organisasjoner.

Den tredje hovedkategorien av kilder er vitenskapelige artikler om militærteori og relevante temaer til oppgavens tematikk. Et fåtall av artiklene det henvises til er fra mindre anerkjente teoretikere eller tidsskrifter, men dette er med på å belyse flere sider av problemstillingen som ikke kommer frem fra de største fagmiljøene relevant for oppgaven.

Den minste andelen av kilder som oppgaven benytter er fra forskning som er relevant for oppgaven, men som ikke er militærteori *per se*. Disse kildene er publisert i anerkjente tidsskrifter i de respektive fagmiljø.

3 I hvilken grad er det relevant at doktriner vektlegger militærteori?

Dette kapittelet består av to deler. Den første delen vil diskutere begrepene teori og militærteori for å danne en forståelse av selve begrepet militærteori og av utfordringer knyttet til tematikken kontra andre fagområder. Militærteori kan skille seg fra andre teoretiske retninger eller vitenskaper og militærteori er på mange måter grunnmuren for denne oppgaven.

Den andre delen av kapittelet vil definere begrepet doktriner og ytterligere knytte relevansen av militærteori som innhold til doktriner.

Militærteori og doktriner er to sentrale elementer i oppgaven. Derfor vil oppgaven dedisere et helt kapittel til disse to temaene. Dette kapittelet vil forsøke å besvare det første forskningsspørsmålet til problemstillingen; *i hvilken grad er det relevant at doktriner vektlegger militærteori?*

Hva er så meningen med å diskutere teori og kunnskap så inngående? For å kunne se etter sammenhenger mellom militærteori så må man vite hva som skiller militærteori fra annen teori.

3.1 Teori

Teori er i vitenskapen en testet antagelse om virkeligheten, en forklaring på et fenomen eller en sammenheng i naturen. Ofte blir begrepet teori forbeholdt forklaringssystemer som består av mange innbyrdes samstemte koherente «delteorier» og som kan forklare og forutsi et stort spekter av fenomener eller sammenhenger (Jacobsen, 2015, s. 13-15).

Teoriens formål er å forenkle verden ved å trekke frem de viktigste forholdene knyttet til et fenomen og forklare oss hvordan disse forholdene henger sammen og påvirker hverandre for å skape et sluttresultat (Sander, 2020). Uten teori, er eneste måte å tilegne kunnskap gjennom empirisk observasjon - erfaring, eksperimenter, praksis og anvendelse. For det militære fagfeltet vil slik empirisk erfaring komme fra operasjoner i krig og konflikter. Militære styrker må i så fall være i en eller annen form for krig konstant for å ha en utvikling uten å bruke teori. Imidlertid tillater teori at det er mulig å skape forståelse av krig og konflikt før noen "praktisk anvendelse" av militærmakt må skje. Som Warden skriver er blant annet krigshistorie verdt å studere «... *history is the only laboratory that we have in peacetime to develop and try theories of war ...*» (1998, s. 21).

Da har oppgaven etablert at det er hensiktsmessig å anvende teori for å tilegne seg eller skape kunnskap om bruk av militære styrker og krig. Clausewitz var av den samme oppfatningen av bruk av teori allerede på tidlig på 1800-tallet, «*the primary purpose of any theory is to clarify concepts and ideas that have become...confused and entangled. Not until terms and concepts have been defined can one hope to make any progress in examining the question clearly and simply...*» (M. Howard & Paret, 1976, s. 132).

Sitatet til Clausewitz sier mye som er relevant for teori og doktriner. Hensikten til teori er å avklare konsepter som er innviklet og forvirrende. Krig og mennesker er komplekse, og teori kan være med på å sette en i stand til å forstå krig og krigføring bedre. Når begreper og konsepter er definert er det derimot mulig å tilnærme seg det komplekse i en mer ordnet form, i dette tilfellet krig. Det er i denne

it should be built. However, they had a limited understanding of the underlying principles (what), and no real understanding of the concept of forces and their vector transition (why). Fast forward to today, and a modern civil engineer graduate, straight out of university, can (should) explain where to use an arch, what are its principles, and why it works. However, they are highly unlikely to have any clue as to how to build one in any practical sense. (Bosio, 2018, s. 13)

For å underbygge hvorfor oppgaven setter søkelys på kunnskap brukes modellen (figur 3-1) for å sette den i militær kontekst. ...*it is propositional knowledge that drives mental model creation, and therefore higher cognition. It allows one to modify procedural knowledge based on circumstances – thereby allowing military professionals to “...deal with complex problems in unfamiliar contexts* (Ryan, 2016, s. 49). Det vil si at teori, militærteori i denne sammenheng er proposjonal kunnskap (*propositional knowledge*) som ligger bak mentale modeller¹ og burde være en viktig bestanddel for å lage doktriner. Doktriner kan påstås å være ferdighetskunnskap (*procedural knowledge*) som skal beskrive utøvelse av militærmakt.

Det er også mulig å beskrive preskriptivt innhold i en doktrine som mentale modeller basert på teori. Siden det er mangel på kausalitet i krig og krigføring kan preskriptivt innhold i en doktrine også påstås å være hypoteser for hva som antas kan fungere i krig.

Bakgrunnen for å gå inn i forskjellige typer kunnskap er for å belyse spørsmålet om man trenger å kjenne til den bakenforliggende teorien (*what/why*) til en doktrine, eller er det tilstrekkelig at militære planleggere og beslutningstakere faktisk kan det som skrives i doktrinen. Prinsippene som er førende for dette forholdet mellom kunnskapstypene for et bestemt område av forskning er fra kunnskapsfilosofien - eller epistemologien. Militærteori er en et slikt område av kunnskap (Bosio, 2018, s. 14). Hvis en doktrine som anvendes ikke passer til situasjonen i konflikten eller krigen den benyttes i, må alle kunnskapstypene være til stede for å håndtere uforutsette endringer som ikke er beskrevet eller tatt høyde for i doktrinen. Dette er et plausibelt argument til at en doktrine bør være forankret i militærteori. Som Angstrom og Widen sier; *war and warfare, without theory, are also in danger of being controlled by prejudice, gut feelings, and untested and potentially invalid causal propositions* (Angstrom & Widen, 2014, s. 173).

Er det egentlig forskjell på militærteori, krigshistorie, militære erfaringer eller meninger fra militære og akademikere som studerer temaet? Det burde vel være åpenbart at det er viktig å skille på hva som

¹ Mental models are personal, internal representations of external reality that people use to interact with the world around them. They are constructed by individuals based on their unique life experiences, perceptions, and understandings of the world. Mental models are used to reason and make decisions and can be the basis of individual behaviours. Jones, N. A., Ross, H., Lynam, T., Perez, P. & Leitch, A. (2011). Mental models: an interdisciplinary synthesis of theory and methods. *Ecology and Society*, 16(1).

er hva og dermed hva militærteori er og ikke er. Ved å vite hva militærteori er kan det identifiseres hva vi ønsker å fordype oss i for å få en større forståelse for krig og gjennomføring av militære operasjoner, hva som skal ligge til grunn for akademisk utdanning av militære, forskning og utvikling av doktriner.

Knowing what military theory is[...] helps to define the body of knowledge, and is itself defined by the theorists we chose to study. More importantly, it helps us understand which other disciplines relate to the phenomenon that is war – linking military theory to areas of political, economic and social study. (Bosio, 2018, s. 3)

Som Bosio påpeker vil det å definere hva militærteori er hjelpe med å vite hva annet som er relevant eller ikke for studier innen militærteori eller krig.

3.2 Militærteori

Militærteori er et begrep som nyttes i Norge om det vi kan kalle for et fagteoretisk fundament for Forsvaret og bruken av militær makt (Forsvaret, 2000). En definisjon av militærteori fra det akademiske miljøet ved Forsvarets Høgskole er at det er en «vitenskapelig frembringelse, analyse og systematisering av kunnskap om bruk av militærmakt, med den hensikt å kunne forklare og forstå krig, som igjen kan bidra til å nå overordnede, og i siste instans politiske målsetninger på en effektiv og hensiktsmessig måte» (Høiback & Ydstebø, 2012, s. 68-69).

Dr. Milan Vego har en vinkling på militærteori som er definert noe annerledes:

In the broad definition of the term, military theory can be described as a comprehensive analysis of all the aspects of warfare, its patterns and inner structure, and the mutual relationships of its various components/elements. It also encapsulates political, economic, and social relationships within a society and among the societies that create a conflict and lead to a war. Sound military theory explains how to conduct and win a war. It also includes the use of military force to prevent the outbreak of war. (Vego, 2011, s. 60)

Det som skiller seg ut i definisjonen til Vego er hans presisering av at en fornuftig militærteori skal også forklare hvordan militærmakten skal brukes for å forhindre utbrudd av en krig. Angstrom og Viden er ikke av samme oppfatning og mener at kjernen av militærteori må avgrenses til å være spørsmålet om hva krig er (*its nature and form*) og hvordan kriger kan vinnes for å være i stand til å skille militærteori fra annen teori. «*Military theory can, in this way, be set apart from, for example, international law, anthropology, international relations, political science, security studies, peace research and sociology – even if the object of study, broadly defined as armed conflict, is partly*

overlapping» (Angstrom & Widen, 2014, s. 5). De påstår at i spørsmålet om hvordan krig kan unngås innlemmes i militærteori vil det innebefatte forskningsretningene de nevner, og bli et så stort fagfelt at det er uhåndterlig. Ved å legge til grunn Angstrom og Widens tilnærming med å avgrense definisjon av militærteori, er det grunn til å argumentere for at Vego innlemmer sikkerhetspolitikk i sin definisjon av militærteori noe som gjør at det blir et veldig omfattende tema.

Jim Storr (2009, s. 7) mener til sammenligning at det bør skilles mellom teori om krig, og teori om krigføring. Han mener at teori om krig hovedsakelig er studier av historie og at krigføring som er utførelse av militærmakt er det som kan omtales som militærteori og at det hovedsakelig er metode og metologi. Dette er en motsetning til de overnevnte definisjonene og fremstår som et noe snevert syn på militærteori. Derimot tar han opp et svært relevant spørsmål ved om krigføring er en kunst (*art*) eller en vitenskap (*a science*). Han drar paralleller med vitenskapelig metode som ser etter kausale effekter og at en teori må kunne testes. *«To be useful, experimental results must be repeatable: a given set of conditions (causes) should always lead to one and only one set of results (effects). This does not happen in war. Thus scientific methods fail us»* (Storr, 2009, s. 25).

For å underbygge dette argumentet viser han til århundrer med militær tenkning hvor har ingen klart å finne en klar sammenheng mellom årsak og virkning i konflikter og krig. Sammenhengene er svake og kausale effekter er nærmest ikke eksisterende. Han påstår at videre; *«warfare is neither art or science. It should be considered a discipline in its own right»* (Storr, 2009, s. 24-25). Carl Von Clausewitz har en sammenfallende beskrivelse som Storr. *«War belongs not to the providence of Arts and Sciences, but to the providence of social life»* (Clausewitz, 1982, s. 202). Harald Høiback og Palle Ydstebø (2012, s. 37, 27) mener at det ikke bare militærvitenskapen som sliter med de klassiske kravene til vitenskapelighet, men alle samfunnsvitenskaper. De mener militærteori bør underlegges det samme kritiske blikk som all annen samfunnsvitenskap.

Selv om Storr kan virke noe snever i hans definering av militærteori er tilnærmingen om krigføring er kunst eller vitenskap merkelapper på tematikken som er svært relevant. Det er en tematikk som dukker opp i veldig mange kontekster vedrørende militærteori. Både oppgaven og doktriner benytter i stor grad de «klassiske» militærteoretikerne Clausewitz, Jomini og Fuller og noe av bakgrunnen for det er at de nettopp har forskjellig tilnærming til militærteori med tanke på «art and science».

Jomini and Clausewitz represent two different views on warfare. While Jomini believed that war could be –not only approached scientifically –conducted scientifically. In consequence, anyone who studied the works of Jomini could become a great general. Clausewitz on the other hand believed that warfare was too chaotic to be conducted from universal principles. However, he did believe that warfare should be approached in a systematic manner, and that military theory served a role of enhancing the general's mental capabilities. J.F.C. Fuller believed that art and science are complimentary; they are indeed the same. Fuller believed that all arts are based on scientific principles. Poetry, painting, and music are all arts, but also governed by scientific principles. (Bekkelund, 2014, s. 38)

Høiback påstår at Clausewitz og Jomini markerer hovedretningene innenfor militær teoriutdannelse. Jomini etablerte de vitenskapelige rammer som siden har omgitt militærfaget, mens Clausewitz forsøkte å sette krig og bruk av militærmakt i et større perspektiv. Clausewitz reflekterte over spørsmål om hva krig er, hva krigen kan brukes til, og ikke minst hva den gjør med oss mennesker (Høiback & Ydstebø, 2012, s. 106-109). Det som er tidløst og som han vurderes som relevant for den dag i dag er skriviene hans om de filosofiske-, sosiale-, psykologiske- og politiske aspektene rundt krig (Clausewitz, 1982, s. 9). Det er spesielt aspektet hans om at krig er en fortsettelse av politikken som aktualiserer han inn i de fleste militærteoretiske diskusjoner i dag. «*We see, therefore, that war is not merely an act of policy but a true political instrument, a continuation of political intercourse, carried on with other means*» (M. Howard & Paret, 1976, s. 87).

Derimot var Jominis tese at den militære offensiv var krigføringens viktigste grunnprinsipp og at all krigføring var styrt etter faste lover og regler. Han avgrenset sine bøker bort fra den politiske og sosiale konteksten og fokuserte på strategi og taktikk. (Høiback & Ydstebø, 2012, s. 91).

It is doubtful whether a more methodical and comprehensive guide to the mechanics of military operations has ever been written. Military academics teaching the complicated craft of war would find Clausewitz a bewildering guide for busy young officers; but Jomini Précis provide a ready-made outline for the staff-courses which the development of nineteenth-century warfare was making increasingly necessary for the armies of Europe and North America. (M. E. Howard, 1984, s. 13)

Jomini hadde selv betydelig krigserfaring og visste selvfølgelig at krig kan virke svært kaotisk og uoversiktlig mens det står på, men ser man nærmere etter er det altså en kjerne som kan vitenskapelig gjøres bare man maktet å se bort fra alle distraherende detaljer (Høiback & Ydstebø, 2012, s. 92). At Jomini la til side mye av det omkringliggende faktorene for krigen og fokuserte hovedsakelig på krigføringen og dens «prinsipper» var veldig motsigende til Clausewitz som sier «*Hence, any theory of war that ignores policy, passion, or creativity, or seeks to fix an arbitrary relationship between them would conflict with reality to such an extent that for this reason alone it would be totally useless*» (Hoiback, 2013, s. 56).

I dagens militærteoretiske diskusjoner ansees Clausewitz til å fremdeles ha relevante poenger og Jomini sees på som en teoretiker som hovedsakelig var relevant for sin tid. Jomini hadde bidrag som kan sees på som viktige den dag i dag, men det kommer ofte i skyggen av Clausewitz.

Den pensjonerte piloten og generalløytnanten David Deptula var sjefspanlegger for den offensive luftkampanjen under operasjon *Desert Storm* i Irak i 1991 og har skrevet en rekke artikler om at krigens natur har endret seg som en følge av den teknologiske utviklingen av luftmakt (Deptula, 2001, s. 25-26). Han har flere gode argumenter, men han har en «Jomeniansk» og vitenskapelig tilnærming til krigføring som fremdeles ikke har en kausalitet

og som ikke tar inn over seg at det er vanskelig, om ikke umulig å predikere menneskers reaksjoner på maktbruk.

Som Høiback (2012, s. 71) påstår bør vi tilnærme oss militærteori vitenskapelig som et forskningsfelt på lik linje med samfunnsvitenskap selv om militærvitenskapen ikke kan gi oss klare svar, kan den i det minste gi oss bedre spørsmål. Clausewitz sier at man må skille mellom kunsten med å lage et godt sverd og kunsten å fekte godt (M. Howard & Paret, 1976, s. 133). Med det mener han trolig at vitenskap er å utvikle våpensystemer og vitenskapelige regler kan nyttes og følges, mens to parter som er i en væpnet konflikt og hvordan interaksjonen mellom menneskets viljer foregår for å vinne over den andre i utførelsen av sine militære operasjoner må nytte *art* eller operasjonskunst² som det heter på norsk. Clausewitz poengterer dette med at det er ikke mulig å ha vitenskapelige regler for utførelsen av denne kampen mellom to viljer.

Efforts were therefore made to equip the conduct of war with principles, rules, or even systems. This did present a positive goal, but people failed to take adequate account of the endless complexities involved. As we have seen, the conduct of war branches out in almost all directions and has no definite limits; while any system, any model, has the finite nature of a synthesis. An irreconcilable conflict exists between this type of theory and actual practice. (M. Howard & Paret, 1976, s. 134)

Vego diskuterer dette spørsmålet om *art* vs. *science* i sine artikler *Science vs the art of war* (2012) og *On Military Theory* (2011) hvor han ser på historien til militærteori og konkluderer med at vår kunnskap og forståelse av krig og krigføring er en vitenskap, men utførelsen av krig og krigføring er en kunst (*art*). Dette understøttes av Angstrom og Widen (2014, s. 170-176) som peker mot at det er *art* fordi det har grunnlag fra sosialvitenskap og menneskets natur, og at det er en vitenskap på grunn av at teori om krig må tilnærmes med vitenskapelige metoder.

Although military theory – as other social science theory – does not have a spotless track record of predicting the future development of war correctly, we can at least put our faith in the inherent critical dimension of science. The scientific process, in short, discourages overly broad conclusions from being drawn in the study of war. (Angstrom & Widen, 2014, s. 173)

Clausewitz diskuterer det samme i boken *Vom Kriige* hvor han vurderte krig til å være hverken eller, men en del av menneskets sosiale eksistens. «*We therefore conclude that war does not belong in the realm of arts and sciences; rather it is part of man's social existence*» (M. Howard & Paret, 1976, s. 148-149).

² *Operasjonskunst* (operational art): Omsette strategiske mål og ambisjoner til taktisk handling, og så styre taktiske operasjoner og aktivitet i den retningen som bidrar til å realisere de strategiske målene. (FFOD) NATO: The employment of forces to attain strategic and/or operational objectives through the design, organisation, integration and conduct of strategies, campaigns, major operations and battles. (AAP-06)

Det som gjør militærteori utfordrende er at det er liten enighet rundt hva det er, men det er en gjenganger at det teoretikere er enig i at krig er et komplekst fenomen. Fenomenet krig kan på en side sies å bestå av vitenskap innenfor teknologi og utvikling, samfunnstrekkene i nåtiden og geopolitikken spiller en stor rolle og vi kan tilnærme oss fagfeltet med vitenskapelig forskningsmetode. På bakgrunn av at det er så komplekst å forstå hva fenomenet krig er kan det også være vanskelig å definere hva det teoretiske grunnlaget skal være. Jim Storr påstår at det er få mennesker og et lite miljø som driver med militærteori (*military thought*). Han drar frem at det som eksisterer av forskning er overraskende usammenhengende og inkonsistent og det virker som om det ikke er en felles enighet om en filosofisk tilnærming til temaet (Storr, 2009, s. 1).

Selv om det er sprik mellom teorier og teoretikere er det få som er uenig i at det er felt som er verdifullt å granske, men det finnes motstandere. Den amerikanske offiseren Ralph Peters ser på høyere utdanning av offiserer som bortkastet og mot sin hensikt som er å drive krigføring. Han har ganske krasse uttalelser som «*too much formal education clouds a senior officer's judgment, inhibits his instincts and slows his decision-making*» (Peters, 2007). Peters virker veldig trangsynt og mener at det er viktigere med praktisk utdanning fremfor akademisk utdanning av offiserer, «*Pragmatism is at the heart of America's cultural and economic success, and it long remained the key to our military success. When we began to theorize, we began to lose. In the military context, theory is a killer*» (Peters, 2007). Det vil nok alltid være en vekting mellom teoretisk og praktisk utdanning av offiserer, men det er ikke urimelig å påstå at Peters drar sitt argument så langt at det har tendenser til å være useriøst. Offiseren Lars Ehrensvärd Jensen som har vært forsker og lærer ved det danske Forsvarsakademiet har en lignende argumentasjon som Peters, og påstår at en utdanning av offiserer som vektlegger forskning og akademia for tungt fremfor utøvelsen av det militære håndverket ikke er ønskelig (Jensen, 2021). Til sammenligning er alle veier til å bli offiser i *US Army* hovedsakelig en akademisk utdanning med et minimum av en bachelorgrad. Vektleggingen av en akademisk utdanning for offiserer er betydelig større enn fagspesifikk militær utdanning og det peker mot at den amerikanske hæren vektlegger analytisk evne og kritisk tenkning i større grad for offiserer (ARMY, 2018b). Den amerikanske hæren er en stor organisasjon og at deres fokus vokter akademia fremfor praktiske militære ferdigheter viser at det er rom, og et behov for at offiserer må ha evne til å bruke teori.

En annen god motvekt til Peters og Jensen er Ydstebø (2012, s. 117) som skriver at selv om det i krig er umulig å forutse med sikkerhet hva motstanderen kommer til å foreta seg, kan det like fullt være en fordel å vite hvilke rimelige alternativer som foreligger gjennom å ha et teoretisk fundament å bygge på.

Som vi ser er militærteori et begrep som favner veldig bredt nesten uansett hvilken definisjon man ser til. De forskjellige tilnærmingene fra Clausewitz, Jomini og Fuller viser eksempelvis at det gjennom historien også har vært uenighet om hvordan krig kan tilnærmes med forskjellig teori. Jomini og Clausewitz kan deles inn i to hovedretninger - hvor Jomini har en vitenskapelig tilnærming til krigføring, og Clausewitz har en tilnærming krig som er abstrakt *art*. Clausewitz påstår at krig er en del av menneskets natur og siteres utbredt på det tidløse rundt fenomenet krig og Jomini fokuserte på prinsipper for krigføring. Fuller derimot, har en mer vitenskapelig tilnærming til krig og krigføring, men tar inn over seg begrepet *art* og klarer til dels å se både Jomini og Clausewitz mer i sammenheng. I dagens doktriner ser vi kanskje at vi klarer å forholde oss til begge deler og skiller mellom vitenskapelig tilnærming til teori og mer abstrakt på utførelsen av militære operasjoner gjennom operasjonskunst.

Det er flere teoretiske retninger innenfor militærteori og de har variert gjennom historien av påvirkning fra blant annet den sosiale- og den teknologiske utviklingen. Angstrom og Widen (2014) diskuterer åtte forskjellige retninger eller inndelinger innenfor militærteori og det er nok trolig ingen bred enighet om hvilke «studieretninger» som finnes i militærteori. Denne oppgaven vil fokusere på de teoretiske retningene som ligger til operasjonsnivåene i doktrinene oppgaven omhandler, militærteori fra politisk til taktisk nivå. Angstrom og Widens åtte retninger kan oppsummeres i fire inndelinger (Bosio, 2018, s. 35).

Krig som fenomen: Dette er det overordnede nivået av militærteori som knytter krig og bruk av militære styrker til de mer abstrakte vitenskapene som sosialvitenskap, politikk og det filosofiske aspektet rundt krig. Hvorfor oppstår krig og hvordan det henger sammen med resten av samfunnsvitenskapen.

Her er det Clausewitz den dag i dag sees på som relevant med sine tidløse betraktninger om krig og blant annet treenigheten som kobler staten, folket og militærmakten (M. Howard & Paret, 1976, s. 88).

Strategi: Strategi og *grand strategy*³ er teori som tar for seg en eller flere staters tenkning rundt og integrering av militær makt og virkemidler i rammen av politikk for å nå politiske mål.

Operasjonell tenkning: Her finner vi teori som omhandler operasjonskunst (*operational art*) og bruken av militærmakt på operasjonelle nivået som skal omsette strategi ved bruk av de taktiske nivåene. Dette nivået er da naturlig nok sterkt påvirket av strategisk tenkning.

³ International politics links national power to the international political system to support national and collective interest, usually in conjunction with allies and partners. The objectives being pursued, combined with the manner of their pursuit, constitute a nation's grand strategy NATO. (2017). *AJP-1 ALLIED JOINT DOCTRINE*. NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO). .

Domeneteori: Dette er teori som omhandler det enkelte domenet og dets særegenheter. Dette er landomenet, sjødomenet, luftdomenet osv. Dette omtales ofte som landmakt, sjømakt osv. Det kan være teori som omhandler spesifikke områder for det enkelte domenet, men også sammenhenger til andre domener og rollen til domenet i rammen av en stats militærmakt (Bosio, 2018, s. 36).

Det er også militærteori som kan defineres som et eget område av studie som omhandler eksempelvis opprørsbekjempelse, informasjonsoperasjoner, cyber osv. Dette kan omfavnes av de fire kategoriene som oppsummerer Angstrom og Widen (2014) sine åtte retninger. Det finnes masse teori og tenkning rundt disse feltene og oppgaven vil ikke gjøre dypdykk i noen av dem, men det er et poeng å kjenne til at det er flere inndelinger da området oppgaven tar for seg er en doktrine som treffer så å si alle disse feltene.

3.3 Delkonklusjon militærteori

I dette kapittelet har oppgaven diskutert forståelse av teori og militærteori. Militærteori er særegen ved at det er en rekke forskjellige teorier som er vanskelig å teste. I tillegg er begrepet militærteori i seg selv omdiskutert og det er forskjellige syn på hva militærteori er. Når man ser på teori som er skrevet flere hundre år fra hverandre i tid, er det naturlig at det vil være slik. Allikevel er det sprikende syn på militærteori også den dag i dag. Det er sprikende retninger og forskning har vanskelig å vise kausalitet i militærteori. Likevel argumenteres det for at det er viktig i den militære profesjonen å være bevisst militærteori og hvilken militærteori som ligger til grunn for utøvelsen av makt i krig og konflikter. Selv om det er liten enighet om teorien og det er vanskelig å dra bastante konklusjoner, vil det for en offiser være viktig å kjenne til uenighetene og ha en bred kunnskap om militærteori. Poenget til Ydstebø - om at det kan være en fordel å vite hvilke rimelige alternativer som foreligger gjennom å ha et teoretisk fundament å bygge på selv om vi ikke vet innretningen på den neste krigen ansees som valid (Høiback & Ydstebø, 2012, s. 117).

Hensikten til teori er å avklare konsepter som er innviklet og forvirrende. Krig og mennesker er komplekse, og teori kan være med på å skape større forståelse for krig og krigføring. Når begreper og konsepter er definert er det mulig å tilnærme seg det komplekse i en mer ordnet form.

I motsetning til enkelte andre profesjoner vil det være viktig for den militære å vite teorien bak det som utøves (*procedural knowledge*), siden det historisk har vært store forskjeller på kriger. Krigens natur har mange konstanter, men krigens karakter har som oftest mange forskjeller. Derfor blir trengt det et fundament for å finne løsninger på de nye utfordringene den neste krigen eller konflikten gir. Relevansen av dette er til stede også i dag når det kommer frem påstander om endringer i krigens natur og nye militærteorier. Det er verdt å stille spørsmålsteget ved om *Effect Based Operations* er en

endring i krigens natur som Deptula (2001) påstår, eller om er det en endring i krigens karakter. For å kunne skape nye teorier, og for å være i stand til å stille kritiske spørsmål ved ny militærteori, er forutsetningen å kjenne militærteori og hva militærteori er per se.

Hovedretningen de aller fleste deltakere innenfor militærteoriens akademias enes om at det er viktig å skape forståelse for krig og krigføring for å bidra til at en stat med sin militærmakt kan vinne en krig ved å oppnå sine politiske målsetninger. Ved å vite hvordan militærteori kan defineres vil det også hjelpe med å avgrense hva teorien skal brukes. Skal teorien brukes til å vinne en krig eller å forsøke å unngå en krig vil også teorien som studeres være forskjellig. Er teorien gjeldende for alle operasjonsnivå av krigføring eller kan den avgrenses til et spesielt nivå som strategi? Dette vil være spørsmål som kan være relevante og som militærteoretisk kunnskap kan være med på å stille eller besvare.

Som kapitlet innledet med, vil en definisjon på militærteori være viktig for å plassere teorien i en kontekst med andre teoretiske retninger, og for å kunne danne et bedre grunnlag for hva som er relevant å studere og hva som ikke er like relevant.

Hvis en doktrine som anvendes ikke passer til situasjonen i konflikten eller krigen den benyttes i, må alle kunnskapstypene (figur 3-1) være til stede for å håndtere uforutsette endringer som ikke er beskrevet eller tatt høyde for i doktrinen. Oppsummert hevdes det at *det er høyst relevant at en doktrine bør være forankret i militærteori*.

Oppgaven har belyst en rekke momenter ved militærteori og i neste kapittel vil doktriners relasjon til militærteori analyseres ytterligere.

3.4 Doktrine

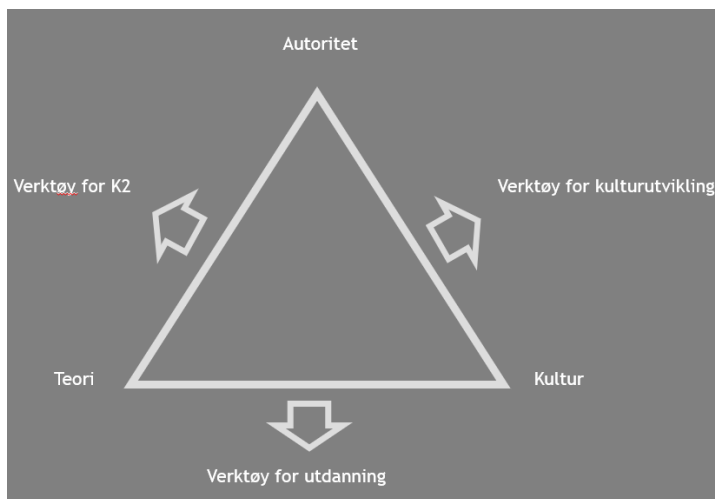
theories deal with “the art of cookery, doctrine is concerned with today’s menus
(Angstrom & Widen, 2014, s. 5)

For å argumentere for relevansen av militærteori i doktriner er det nødvendig å se på hva en militær doktrine er, og hva den skal løse. Del to av dette kapitlet vil innledningsvis diskutere doktrine som begrep og deretter sette doktrine og militærteori mer i sammenheng.

Doktrine er et ganske utbredt begrep som nyttes i mange sammenhenger. Det store norske leksikon definerer doktrine til å bety læresetning. En doktrine er en grunnleggende teori eller lære innenfor et bestemt område som gir grunnlag for hvordan noen bør handle eller noe burde være (Gundersen, 2021). Begrepet doktrine har lange og dype røtter i teologien, hvor det betegner ulike former for læresetninger og instruksjoner. Begrepet tok veien over i den militære termologien på det sene 1800-

tall, og siden første verdenskrig har doktriner vært en etablert bestanddel i det militære vokabular i vår del av verden (Andersen, 2014, s. 18).

Ifølge Harald Høiback må en militær doktrine og andre doktriner som omhandler en konkurransesituasjon (idrett, forretning etc.) være en innretning som skal hjelpe oss til å vinne. En slik doktrine må inneholde tre hovedelementer: teori, kultur og autoritet (Figur 3-2).

Figur 3-2: Modell for doktriners ambisjonsnivå (hentet fra leksjon av Bjerga på FHS⁴)

Avhengig av hva innholdet i en doktrine vektlegger av de tre elementene nevnt over innrettes doktrinen til det Høiback (2013) kaller «*ideal types of doctrine*». Doktriner som et verktøy for kommando og kontroll, verktøy for kulturutvikling/endring, eller et verktøy for utdanning.

As a tool of command, doctrine says authoritatively what to do; as a tool of change, it says authoritatively what to be; and, as a tool of education, it says and explains why we do what we do and are who we are for the time being. (Hoiback, 2013, s. 157)

Doktriner må være basert på antagelser om hva vi tror vil fungere og som vil føre til seier i dagens konflikter (Hoiback, 2013, s. 10).

FFOD (2019, s. 13) har også med samme tilnærming til innretning av doktriner som Høiback argumenterer for. «legge forholdene til rette for effektiv kommando og kontroll, være et styringsverktøy knyttet til endring, og være et læringsverktøy». FFOD tar også med en viktig rolle for

⁴ Forelesning om doktriner holdt av Kjell Inge Bjerga på Forsvarets Høgskole 14. oktober 2019. Trolig hentet fra Høiback, men var uten referanse.

doktrine spesielt for et lite land som Norge som baserer sikkerhetspolitikk på alliansetilhørighet. Doktriner har i tillegg en standardiserende rolle, spesielt på tvers av forsvarsgrener og i allianser.

Med søkelyset på teoridelen av doktrinene siteres Høiback som underbygger viktigheten av å ha tatt et valg på hvilken teori en doktrine skal legge til grunn:

The foundation of such beliefs can vary considerably, and the persuasive power of the reasons given for doctrinal choices differs correspondingly. All the same, a doctrine needs an element of theory of some sort because statements backed by reason have a rhetorical power and a privileged persuasiveness that mere opinion lacks. A doctrine depends significantly on the power of the arguments supporting it. (Hoiback, 2013, s. 10)

Vego mener fornuftig militærteori er det som skal legge grunnlaget for doktriner og at utbredt kunnskap om militærteori(er) er det som kan gjøre en offiser i stand til å vurdere styrker og svakheter med en militær doktrine (Vego, 2011). En doktrine bør derfor ha et militærteoretisk standpunkt og doktrinen bør beskrives at den er som den er på bakgrunn av følgende militærteori, og på bakgrunn av teorien beskriver doktrinen at det er eller bør være som doktrinen beskriver. Poenget til Dr. Milan Vego er like valid, og det er fristende å føre et argument for at en offiser bør kjenne til så mye teori som mulig for å være i stand til å vurdere om doktrinen er god eller ikke. På den annen side kan en doktrine være vanskelig å anse som autorativ hvis den ikke innehar en eller flere militærteoretiske «trosretninger». Det militærteoretiske kan således være den tyngde som er forbundet med en autorativ og gyldig doktrine.

Forsvaret Fellesoperative doktrine (FFOD) definerer Forsvarets definisjon på doktrine:

Doktrine er betegnelsen på autoritative militære dokumenter som inneholder grunnleggende prinsipper og læresetninger knyttet til militær maktanvendelse. Tradisjonelt på operasjonelt eller høyere taktisk nivå, og er fellesoperativt samt forsvarsgrenenes øverste nivå for taktisk anvendelse av styrker. Doktrinene er basert på strategiske rammer, operative lærdommer og prosedyrer samt ambisjoner omsatt fra det politiske nivå til det strategiske. Doktrinene legger grunnlag for håndbøker og andre mer veiledende dokumenter. (Forsvarsstaben, 2019, s. 13)

Denne definisjonen tilsier at doktrine er noe som anvendes på operasjonelt- og høyere taktisk nivå, men fremdeles legge grunnlag for andre dokumenter og dermed også ha innvirkning på flere nivå nedover i hierarkiet. Det er nesten litt selvmotsigende og en annen måte å definere dette på kunne vært å si at den er mer beskrivende for operasjoner på operasjonelt og høyere taktisk nivå, men fremdeles gi overordnede retningslinjer for de andre nivåene. Sitatet kan også tolkes til at doktriner skal være med på å omsette teori til praksis.

I Forsvarssjefens (FSJ) forord i FFOD skriver han at «doktrinen gir ingen militærteoretiske føringer. ... Den enkelte krig og konflikt vil utvikle sin helt egen karakter, som igjen vil endre seg etter som en

konflikt utvikler seg» (Forsvarsstaben, 2019, s. 3). Dette er en motsetning til hva både Høiback og Vego påstår ved at den ikke gir militærteoretiske føringer. Dette er mulig å tolke i to retninger. Den første retningen er at FFOD ikke legger til grunn spesifikk militærteori som skal være førende for utøvelsen av operasjoner, men legger til grunn militærteori på generell basis og ikke vil basere seg på en eller flere spesifikke retninger eller teorier. FFOD kan følgelig tolkes til å gi militære beslutningstakere en åpen innfallsvinkel til at all militærteori kan være relevant og at militærteori per se må ligge til grunn for planlegging og gjennomføring av militære operasjoner.

Den andre retningen FFOD (2019) kan tolkes i er at den vektlegger NATOs tilnærming til militærteori i doktriner ved at FSJ også nevner at doktrinen viderefører interoperabiliteten med NATOs doktriner og standarder. Dette gir rom for tolkning og kan gi rom for usikkerhet for brukere av doktrinen. Det vil si at den overordnede doktrinen for operasjoner i Forsvaret, FFOD ikke i stor grad vektlegger det som Høiback sier en av tre hovedelementer i en doktrine, teori. Dette står også i stor kontrast til Forsvarets landoperative doktrine (FDLO) som ble utgitt i 2004, men som fremdeles er gjeldende. Der skriver Forsvarssjefen i sitt forord «Internasjonalt blir nå kompetanse i militærteori i økende grad sett på som en forutsetning for utøvelse av offisersyrket... Doktrinene er derfor primært et pedagogisk virkemiddel for å skape en felles militærteoretisk bevisstgjøring i vårt offiserskorps» (Forsvarsstaben, 2004, s. 5). Behovet for hvordan doktriner innrettes vil nok være forskjellig fra hver gang de utgis, men at dagens FFOD har et så forskjellig søkelys på militærteori er dog interessant.

NATOs definisjon på doktrine er bredere og avgrensner seg ikke på samme måte som det norske Forsvaret: «*Doctrine is defined as 'fundamental principles by which military forces guide their actions in support of objectives. It is authoritative, but requires judgement in application'*» (NATO, 2017, s. 1-1). Fuller underbygger kritikken av den norske definisjonen ved å påstå at doktrine er noe som skal knytte hele hæren sammen og bør derfor ikke avgrenses. «*a common doctrine is the cement which holds an army together. Though mud is better than no cement, we want the best cement, and we shall never get it unless we can analyse war scientifically and discover its values*» (1993, s. 35). Fuller kommer også inn på det vitenskapelige rundt krig som oppgaven har belyst tidligere. En doktrine, direktiv eller reglement vil trolig være lettere å følge jo lavere i det militære hierarki man ser for da vil det skrevne trolig har en substans som er mer fokusert på å være autoritativ og som Høiback sier, *what to do*.

Enhver hær må ha et ensartet, reglementert metode på de områder hvor system og metode er forretningsmessig riktig, fordi ensartetheten er nødvendig for å få maskineriet til å gå. Så nødvendig at ensartetheten er viktigere enn spørsmålet om det valgte system er det best mulige. Altså det jeg kaller den tekniske del av operasjonene, kampteknikk, transportteknikk, forsyningssteknikk. Og alle må være oppdraget til å forstå det apparat de har til å virke med og det miljø de virker i, med alle apparatets

og miljøets muligheter og mangler. Men fører en ensartetheten videre, prøver en å venne hærens førere til å tenke ensartet, da kommer en galt i vei. (Ruge, 1929, s. 50)⁵

Poenget til Ruge underbygger at det er viktig å ha likhet der det er mulig. Har du en hel hær hvor deler av hæren driver operasjoner på en helt annen måte enn andre deler av hæren vil det være utfordrende å sette slike avdelinger sammen. I en allianse som NATO vil en felles doktrine og reguleringer av like prosedyrer være avgjørende for at det skal være mulig for 30 stater å operere sammen. At ledere på forskjellige nivåer i Forsvaret må være i stand til å forstå at en overordnet doktrine ikke er et reglement som skal følges til punkt og prikke, men være autorativ og peke retning samtidig som den bør oppfordre til fri tenkning er nok viktig. Igjen kan det påstås at viktigheten av bred kjennskap til militærteori gir grunnlag for å tilnærme seg et militært problem med større bredde, og det vil være en fordel en doktrine inneholder hvorfor den er som den er på bakgrunn av sitt militærteoretiske fundament. FFOD (2019, s. 14) berører dette punktet med tanke på hvilket innhold doktrinen bør ha «Tradisjonelt har doktriner søkt å gi svar på operative hvordan-spørsmål» som diskutert i kapittel 3. Her beskriver FFOD at doktrinen leses for å finne ut hvordan operasjoner skal gjennomføres og ledes, altså ferdighetskunnskap. I tider hvor Forsvaret ikke har én dimensjonerende oppgave, men en rekke ulike oppdragstyper, kan en doktrine i større grad bli brukt til å gi svar på hvorfor-spørsmål (påstandskunnskap) (Forsvarsstaben, 2019, s. 14). Forsvarets dimensjonerende oppgave er i en eller annen form å forsvare landet og vil i overskuelig fremtid være det, og dermed kan det argumenteres for at det alltid er relevant med hvorfor-spørsmål i doktrine.

I tillegg er det verdt å merke seg at en militær organisasjon normalt opererer med doktriner for de ulike operasjonsnivåene, og innenfor de ulike domenene og funksjonsområdene. I praksis innebærer dette at doktrinene inngår i et doktrinehierarki, der doktriner på et overordnet nivå normalt styrer innholdet og innretningen av en doktrine på et underordnet nivå. Det vil si at en overordnet doktrine er autoritativ og har presedens, altså at endringer i en overordnet doktrine legger føringer for tilsvarende endringer og oppdateringer i en underordnet doktrine (Andersen, 2014, s. 21).

3.5 Delkonklusjon doktrine

I delkonklusjonen fra kapittel 3 ble det oppsummert med at militærteori er viktig i militære doktriner og at doktriner bør inneholde et militærteoretisk fundament eller valgt teori til grunn for føringer i doktriner.

I dette kapitlet har oppgaven sett nærmere på innretning av doktrine og sett at hva doktrinen skal nyttes til vil trolig avgjøre i hvilken grad militærteori vektlegges. Oppgaven har imidlertid til gode å

⁵ Sitat hentet fra boken *Krigens Vitenskap – en innføring i militærteori*. Høiback og Ydstebø (2012) s.99

finne et eneste argument for at en doktrine ikke skal være forankret i militærteori. I hvilken grad det er relevant at doktriner vektlegger militærteori vil derfor være basert på hensikten med doktrinen og om den er et verktøy for *kommando og kontroll*, verktøy for *kulturutvikling/endring*, eller et verktøy for *utdanning*.

Sett i sammenheng med forrige kapittel har oppgaven redegjort og diskutert at det i stor grad er relevant at doktriner vektlegger militærteori, og helst eksplisitt slik at leseren vet hva som er det teoretiske fundamentet bak doktrinens beskrivelser.

Definisjonene på doktriner kan summeres opp i at doktrinene er limet som holder en militær organisasjon sammen. De skal gi autorative føringer for hvordan den militære organisasjonen skal sloss og gi et rammeverk for å forstå fenomenet krig.

FFOD (2019) er den eneste publikasjonen som undersøkelsen finner som eksplisitt utaler at den «... ikke gir militærteoretiske føringer ...». Dette skal vi se nærmere på i neste kapittel.

4 Hvordan forholder doktrinene seg til militærteori?

- **Er den norske innretningen av militærteori i doktriner samsvarende med NATO og USA?**

I analysen av doktriner vil oppgaven belyse noen fellesnevner som går igjen mellom de forskjellige lands doktriner.

Det første trinnet i analysen vil starte med å se på de overordnede doktrinene, både fra Norge, USA og NATO, for å avdekke om doktrinene har et bevisst/uttalt forhold til militærteori eller om vi kan spore føringer i doktrinene til militærteoriimplisitt.

4.1 Analyse av doktrinehierarki

Den følgende analysen vil starte med en sammenligning av doktrinehierarki i Norge med NATO og USA. Med drøftingen vil det forsøkes å avdekke både hvordan disse er lik eller har forskjeller til vektlegging av militærteori - og om de underordnede doktrinene følger overordnede autorative føringer.

Fremgangsmåten vil innledningsvis være å sammenligne den overordnede fellesoperative doktrinen til de tre for å definere standpunkt til militærteori. Videre vil en analyse av de tre overordnede doktrinene gi svar på om de inneholder implisitte spor av militærteori.

Fellesoperative doktriner – en sammenligning

I Norge er det FFOD som er den Forsvarets *capstone* doktrinedokument (Forsvarsstaben, 2019, s. 17), Som tidligere nevnt sier FSJ i forordet at den ikke gir noen militærteoretiske føringer, men den inneholder flere referanser fra militærteori og det kan etter sigende sies at mye av det doktrinen beskriver stammer fra militærteorien selv om dette ikke kommer frem eksplisitt. I påfølgende setning i innledningen i FFOD (2019, s. 3) sier FSJ «Den enkelte krig og konflikt vil utvikle sin helt egen karakter, som igjen vil endre seg etter som en konflikt utvikler seg». Dette kunne vært et sitat fra Clausewitz og selv om FSJ ikke vil gi militærteoretiske føringer er det åpenbart hentet fra Clausewitz inndeling i krigens natur og karakter. Videre skriver han, «*Doktrinen er ment å gi sjefer og staber et rammeverk for å forstå denne karakteren for å kunne planlegge og bruke militære styrker til å nå de strategiske målene, med tilgjengelige styrker og ressurser, og tilpasset den konkrete situasjonen*» (2019, s. 3). Hvis hver enkelt krig og konflikt vil utvikle sin egen karakter, noe som kan understøttes i mye militærteori, er det jo også noe underlig at doktrinen ikke spesifiserer teori som i seg selv kan nyttes til å hjelpe med å skape forståelse for «det nye» konflikten kan ha i seg. FFOD lister opp blant annet operasjonelle prinsipper. FFOD henviser til flere teoretikere, blant annet J.F.C Fuller som er anerkjent for sine ni prinsipper for krigføring. I FFOD listes opp ti prinsipper (se tabell 4-1). Hvis vi sammenligner prinsippene med USAs og NATOs kan vi se at alle doktrinene har et forskjellig antall, men at prinsippene er enten identiske eller svært like. At alle doktrinene omtalt i kapitlet henviser til utvalg av krigens prinsipper viser at de har et utgangspunkt fra militærteori uten at det i seg selv indikerer hvor tungt de vektlegger prinsippene.

FFOD (NORGE)	Joint Publication 1 (USA)	Allied Joint Publication 1 (NATO)
<i>Definere og opprettholde mål (Definition of Objectives)</i>	Objective	Definition of objectives
<i>Enhetlig kommando (Unity of Command)</i>	Unity of command	Unity of effort
<i>Utholdenhet (Sustainability)</i>		Freedom of action
<i>Kraftsamling (Concentration of Force)</i>	Mass	Concentration of force
<i>Styrkeøkonomisering (Economy of Effort)</i>	Economy of force	Economy of effort
<i>Fleksibilitet (Flexibility)</i>	Maneuver	Flexibility
<i>Initiativ og offensiv opptreden (Initiative)</i>	Offensive	Offensive spirit + Initiative
<i>Overraskelse (Surprise)</i>	Surprise	Surprise
<i>Operasjonssikkerhet (Operations Security)</i>	Security	Security
<i>Enkelhet (Simplicity)</i>	Simplicity	Simplicity
		Maintenance of morale

Tabell 4-4-1: Prinsipper for krigføring listet opp fra *Capstone*-doktrinene. USA har lagt vekt på J.F.C Fuller (Malay, 2007) og NATO henviser til Ferdinand Foch⁶ i AJP 1 (NATO, 2010, s. 1-13)

USA har i tillegg tre prinsipper som ikke listes i *Capstone*-doktrinen (JP-1), men som de legger til i doktrinen for fellesoperasjoner Joint publication 3, «*experience gained in a variety of irregular warfare situations has reinforced the value of three additional principles—restraint, perseverance, and legitimacy*» (JP-1, 2017, s. ix). FFOD (2019, s. 84) vektlegger at prinsippene er generelle retningslinjer og krever betydelig grad av vurdering og tilpasning, men at de er funksjoner i planlegging og gjennomføring av operasjoner. USA skiller mellom de ni første prinsippene som gjeldende for bruk av militærmakt og med de tre ytterligere prinsippene som i tillegg er gjeldende for det fellesoperative nivået (JP-1, 2017; JP_3-0, 2018). Forskjellen fra FFOD er at USA vektlegger prinsippene som viktige i planlegging og gjennomføring av operasjoner mot FFODs generelle retningslinjer. USA beskriver at forskjellige typer operasjoner vil kreve at man vektlegger prinsippene forskjellig og benytter humanitær assistanse som et eksempel (JP_3-0, 2018, s. A-1). Det er ikke vanskelig å forstå at bruken av militær makt i den type operasjon ikke vil være lik en angrepsoperasjon, selv om JP-3 beskriver flere av prinsippene som anvendbare også i humanitær assistanse.

NATO vektlegger også disse prinsippene tyngre enn vi ser i FFOD. «*An understanding of the principles for joint and multinational operations which have proved successful in past conflicts is key*» (NATO, 2019, s. 1-9). Selv om FFOD (2019, s. 85) har med mer teoretisk bakgrunn for prinsippene i

⁶ The Principles of War, Foch, Field Marshal Ferdinand, Henry Hot and Company, 1920.

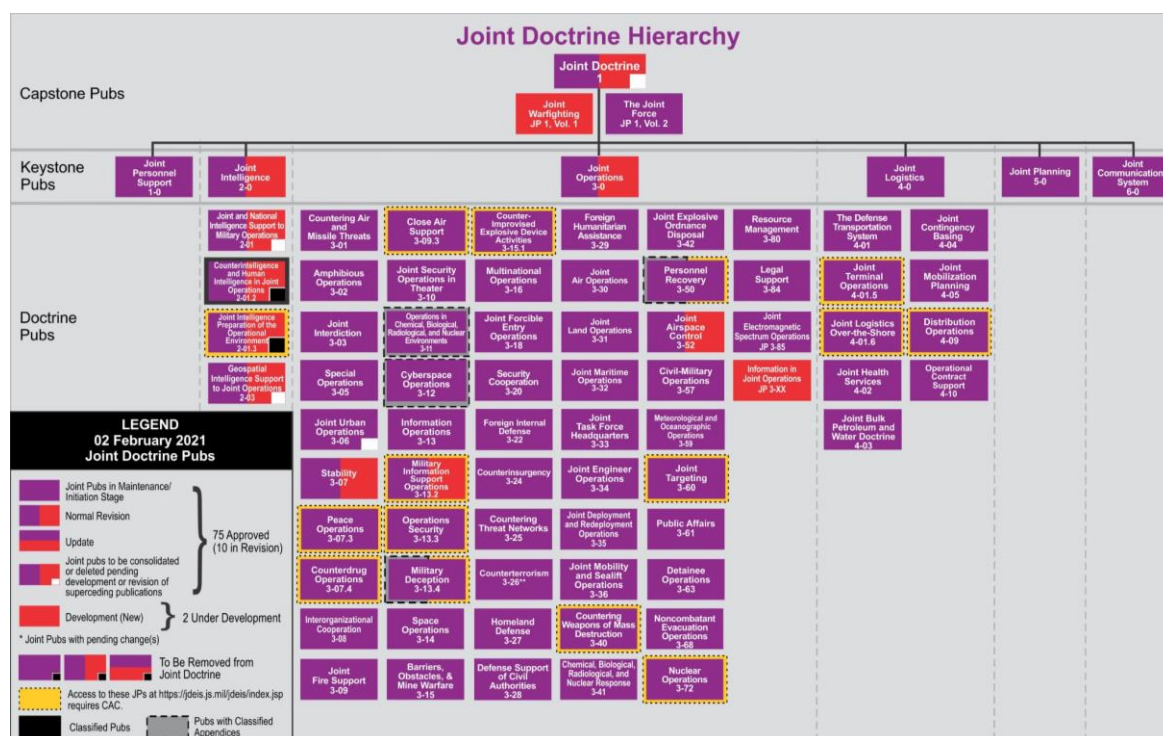
doktrinen sammenlignet med USA og NATO og henviser til flere kjente teoretikere, er doktrinen mer forsiktig til bruken av disse prinsippene og skriver at det er grunn til å ha en sunn skepsis til prinsippene.

Dokumentstudier av *capstone*-doktrinene tydeliggjør at Norges FFOD er mer vag til bruk av prinsipper, men har hovedsakelig en ganske lik innretning til prinsipper for krigføring.

USAs JP-1 knytter i større grad militærteori inn i beskrivelse av krig og krigføring og setter disse temaene mer inn i en militærteoretisk kontekst med å dra inn blant annet Sun Tzu og Clausewitz hvor doktrinen skriver at de gir verdifulle perspektiver som er nødvendig for å skape en forståelse for krigens natur (JP-1, 2017, s. I-3). USAs JP-1 som er *Capstone*-doktrine virker på denne måten mer autoritativ og troverdig med måten den beskriver krig og krigføring med å ta inn kunnskap om *what* og *why* som beskrevet i figur 3-1 i kapitel 3. Dette står også i samsvar med modellen til Høiback som beskrevet i kapitel 4, hvor vektlegging på militærteori er en av hans tre bestanddeler i en doktrine.

En annen forskjell fra USA og Norge er den systematiske oppbygningen av doktrinehierarkiet, og at underliggende doktriner henviser til de overordnede og autorative doktrinene og visa versa.

Eksempelvis så nevner JP-1 prinsipper for krigføring og henviser til JP-3 Operations for en utdypelse av prinsippene.

Figur 4-4-2: USAs Forsvars doktrinehierarki. Et tydelig hierarki og doktriner som er henvist til i oppgaven følger tydelig overordnet doktrine i hierarkiet.

Doktrinene henviser til hverandre og det er en stringent oppbygning av hierarkiet som både virker autoritativt, og gir en større troverdighet med denne strukturerte oppbygningen. En årsak at USAs

doktrinehierarki fremstår mer autoritativt kan være at de har en bedre vektning av Høibacks tre bestanddeler av en doktrine ved at de faktisk tar inn en del militærteori for å skape forståelse, mens stringens og rød tråd mellom doktriner kan være en annen årsak til at de virker mer autoritative. Til sammenligning henviser FFOD til NATOs doktriner og at det skal være samsvar mellom Norsk og NATO-doktrine og det er likevel avvik i prinsippene som listes opp i tabell 4-1 ovenfor. Som nevnt fra innledningen i FFOD, gir den ingen militærteoretiske føringer og kan oppfattes tvetydig på hva som menes. At den underordnede doktrinen for landoperasjoner derimot vektlegger militærteori med nesten et helt kapittel og skriver at «... militærteori i økende grad sett på som en forutsetning for utøvelse av offisersyrket» er derimot ganske tydelig vektlegging av en militærteoretisk grunnlag (Forsvarsstaben, 2004, s. 5). At FDLO står rett under FFOD i doktrinehierarkiet og er så forskjellig den overordnede doktrinen kan ha mange årsaker, men det gjør at tilliten til doktrinene kan svekkes og være mer forvirrende enn retningsgivende.

På tross av det innledende budskapet til FSJ i FFOD er det mye som tillegges militærteori. FFOD (2019, s. 19) beskriver blant annet at «forståelsen av krigens natur og karakter er sentral i militærteorien, og for hvordan en doktrine retter seg inn mot planlegging, gjennomføring og ledelse av operasjoner».

Krigens natur forstås som konstant og uforanderlig, mens krigens karakter er unik for den enkelte konflikt, og som endrer seg etter som konflikten utvikler seg. Denne teoretiske tilnærmingen til fenomenet krig er gjennomgående likt i både FFOD, JP-1 og AJP-1.

4.2 Delkonklusjon

Det er mange likhetstrekk i doktrinene, men FFOD skiller seg ut ved at den er forsiktig med å vektlegge prinsipper eller gi militærteoretiske føringer. NATO og USAs doktriner gir til forskjell i større grad føringer som at prinsipper for krigføring er viktige og at de vil være av stor betydning for å lykkes. De vektlegger således disse prinsippene og deres militærteoretiske fundament i en tydeligere grad fra toppen i hierarkiet på en ganske stringent måte - både innholdet i *capstone* doktrinene og den strukturerte oppbygningen av doktrinehierarkiet.

I analysen av doktrinene fremkommer det at *de er relativt like, men at den norske innretningen av doktriner avviker noe fra NATO og USA* med en mindre vektlegging av militærteori. Etter Høibacks argumentasjon i kapittel 3 kan dette gjøre en doktrine mindre autorativ. Det er liten stringens i det norske doktrinehierarkiet ved at de nevnte doktrinene er regelrett motsigende med deres tilnærming til militærteori og at det norske Forsvaret har mye mindre stringent doktrinehierarki. At FFOD presiserer at det skal være samsvar med NATOs doktriner og at prinsipper for krigføring har avvik kan ikke bare føre til usikkerhet for militære brukere av doktrinene, men kan også skape usikkerhet for sivile instanser som skal samarbeide med forsvaret.

5 Militærteoretisk forankring i doktrinehierarkiet

I dette kapitlet vil første trinn i analysen bruke et av krigens prinsipper fra doktrinene og knytte prinsippet til militærteori. Dette er for å belyse relevansen av militærteoretisk forankring i doktrinen for å skape forståelse for anvendelse av krigens prinsipper. Kapitlet vil også belyse at doktrinene har en overflattisk forankring i militærteori, og at denne forankringen kan spores nedover i doktrinehierarkiet. Til dette vil prinsippet om overraskelse også benyttes som eksempel for å vise at det finnes en teoretisk dybde i krigens prinsipper som ikke fremkommer i doktrinene.

Trinn to av analysen vil se nedover i doktrinehierarkiet for å avdekke om underordnede doktriner følger et overordnet fundament i militærteori. Dette vil gjennomføres ved å se på funnene fra trinn en i kapitlet, og doktrine for *targeting*.

Det er to måter å avdekke dette. Den første måten er at de underliggende doktrinenes innretning selv har et beskrevet forhold til militærteori, eller at måten den er skrevet på er gjenkjennbar i én, eller flere teorier. Den andre måten er at den følger det autoritative overordnede doktrineverket på en slik måte at den vil være forankret i teorien ved at den utfyller det som beskrives av de overliggende *capstone* eller *keystone* doktrinene.

5.1 Sammenheng mellom krigens prinsipper, militærteori og doktriner

Alle *capstone* doktrinene vektlegger i noe forskjellig grad bruk av prinsipper for krigføring. Prinsippene kan sees på som uttrykk for teori i doktrinene. Selv om prinsippene listes opp relativt likt i doktrinene som oppgaven sammenligner er det hensiktsmessig å se hvilken teori som ligger bak prinsippene for å forstå relevansen av militærteori. Kort fortalt, hvorfor skal prinsippene vektlegges av militære planleggere og beslutningstakere? Prinsippene for krig er mye omtalt av forskjellige teoretikere og *capstone* doktrinene henviser til Ferdinand Foch i NATOs doktriner, og J.F.C Fuller omtales som inspirasjon til USAs doktriner og i FFOD. Prinsippene er til en viss grad preskriptive og kan derfor tolkes til å være «Jominianske». FFOD beskriver prinsippene som «relativt tidløse prinsipper», men det er nærliggende å tro at gyldigheten kan endre seg over tid og ved utvikling i krigens karakter (Forsvarsstaben, 2019, s. 84).

Prinsipper for krigføring er et ganske nytt fenomen i militærteorien. Det var ikke før på 1920 tallet at prinsippene for krigføring slik de finnes i dag begynte å ta form. Tanker som prinsippene er basert på kan derimot spores langt tilbake i historien av militær tenkning eller ideskapning (Angstrom & Widen,

2014, s. 79). I følge Angstrom og Widen er den første personen som begynte å uttrykke en form for prinsipper sannsynligvis Sun Tzu (2014, s. 79). Sun Tzu vektla blant annet viktigheten av å oppnå overraskelse og grundig planlegging (Tzu, 1994, s. 1982). Det var først i opplysningstiden at militærteori og prinsippene slik de tolkes i dag begynte å ta form ved at krig ble ansett som et fenomen som ble utsatt for en vitenskapelig tilnærming. Oppgaven har i kapittel 3 nevnt at Jomini (2012, s. 66) hadde en vitenskapelig tilnærming til krig og han mente at prinsippene for krig var udiskutable og det var universelle regler som måtte følges for å nesten med sikkerhet oppnå suksess. Clausewitz (1976) lister opp i *Vom Krige* det som kan sees på som prinsipper for krigføring. Ifølge Angstrom og Widen var Clausewitz sitt syn på prinsippene at de ikke var ment som retningslinjer eller regler, men til hjelp for refleksjon rundt hvordan krigen skulle føres (2014, s. 80). I kapittel 3 kom det også fram at Clausewitz mente at fenomenet krig er så komplekst at det er ikke mulig å basere seg på faste prinsipper for krigføring.

Krigens prinsipper fra *capstone*-doktrinene henger på mange måter sammen og det mest hensiktsmessige er nok å se alle under ett, men oppgaven skal forsøke å vektlegge ett av prinsippene for å utdype den bakenforliggende teorien. Prinsippet *overraskelse/surprise* er listet ordrett i alle tre *capstone* doktriner og passer derfor som eksempel for å binde prinsippene fast i teori og for å belyse at doktrinene kun beskriver prinsippene overfladisk.

Overraskelse beskrives veldig likt i doktrinene, men definisjonene har noen nyanser som er verdt å utdype.

NATOs AJP-1 har en kort definisjon av overraskelse: «*Surprise is to strike the adversary at a time or place or in a manner for which they are unprepared. Such action may achieve results disproportionate to the effort expended*» (NATO, 2017, s. 1-14). Det amerikanske Forsvaret har definert overraskelse helt likt i sin doktrine for operasjoner (JP_3-0, 2018, s. A-3).

I NATOs doktrine for *Conduct of operations*, AJP-3 (*keystone*) utdypes prinsippet om overraskelse:

Surprise is the consequence of confusion induced by deliberately or incidentally introducing the unexpected. Surprise is temporary and successful surprise will require exploiting to prevent an adversary's recovery. Surprise is built on speed, secrecy and deception. If successful, surprise may achieve results disproportionate to the effort expended. (NATO, 2019, s. 1-11)

Definisjonen i FFOD er også noe mer beskrivende:

Overraskelse er i sin enkleste form en innsats på uventet sted, til uventet tid eller på en uventet måte. Overraskelse oppnås primært gjennom hurtighet og tempo, operasjonssikkerhet, villedning og utnyttelse av teknologi. Overraskelse er i hovedsak psykologisk og derfor forbigående, virkningen må derfor følges opp for at de midlertidige fordelene som er oppnådd, skal kunne utnyttes i størst mulig grad. (Forsvarsstaben, 2019, s. 89)

Definisjonene har mange likheter, men de beskriver ikke hva selve fenomenet overraskelse er, men at det er psykologisk og forbigående. Doktrinene beskriver derimot metode for å oppnå overraskelse, årsaker til og virkning av. Definisjonene beskriver heller ikke om prinsippet har forskjellig effekt på de forskjellige operasjonsnivåene.

Clausewitz (1976, s. 198) vektlegger også den psykologiske faktoren og mener at overraskelse er et virkemiddel for å oppnå overlegenhet. Clausewitz beskriver at overraskelse kan forekomme på taktisk operasjonsnivå og helt opp regjeringen i en stat og at det uten unntak er viktig i alle operasjoner. Det kan poengteres at operasjonsnivåene hadde ikke inndeling med det operasjonelle nivå på Clausewitz tid, men påstanden hans anses som gyldig og understøttes av blant annet Storr (2009) og Fuller (1993). Han mener de to viktigste faktorene for å oppnå overraskelse er hemmelighold og hurtighet og at det er vanskeligere å oppnå overraskelse på de øverste nivåene, men det har dertil større effekt.

«Whenever it is achieved on a grand scale, it confuses the enemy and lowers his morale» (M. Howard & Paret, 1976, s. 198). Clausewitz gir et bedre bilde av hvor overraskelse kan nyttes og at det gir en større effekt dess høyere i organisasjonen til en motstander det kan oppnås.

Det er det flere likheter fra doktrinenes definisjoner. Doktrinene vektlegger hurtighet og tempo som er begreper som kan relateres til hverandre. De vektlegger også hemmelighold og villedning (*deception*) som er tilsvarende Clausewitz to hovedfaktorer for å oppnå overraskelse. Clausewitz syn sett i sammenheng med doktrinene kan gi en bredere forståelse av prinsippet og dets anvendelse.

I boken *The Foundations of the Principles of War* fokuserer Fuller (1993, s. 221) sterkt på effekten overraskelse har på militære styrkers moral, og kaller innledningsvis prinsippet for «*The principle of demoralization of force*». På grunn av at Hæren omtalte hans prinsipp for *surprise*, valgte han av praktiske årsaker å endre navnet til *surprise*.

COMBATANTS
RESERVES
COMMAND
GOVERNMENT
NATION

Figur 5-5-1: Fullers beskrivelse av nivå

Fuller skriver at det i mennesket eksisterte tre sfærer: moralsk, mental og fysisk sfære (Fuller, 1993, s. 58, 272). Fuller konkluderte med at overraskelse påvirker alle former for krig, og uten overraskelse er det umulig å opprettholde prinsippet om styrkeøkonomisering. For å skape usikkerhet eller uventede forhold, trengs forståelse av overraskelse i alle de tre sfærene. Når Fuller beskriver effekten overraskelse har på forskjellige nivå forklarer han det som etasjer i et bygg og hvordan få bygget til å falle. Ødelegges første etasje (*nation*) vil resten av huset falle og slike fortsetter det oppover

huset til siste utvei er angrep på kampstyrkene, noe som vil ta lengst tid og ressurser. Han forklarer modellen med at den militære ledelsen er hjernen til de militære styrkene og uten hjernen mister styrkene sin vilje til å sloss. Alle etasjene får sin vilje av nasjonens vilje til å sloss. Han underbygger

modellen sin med «*As physical weapons hit fronts, so do moral weapons hit backs, and the most potent of moral "weapons" is surprise*» (Fuller, 1993, s. 275-276). Poenget til Fuller er på mange måter bra, men han utyper ikke delene av modellen som omhandler nasjonen og regjeringen. Da går det an å spørre om det overraskende angrepet på *World Trade Center* 11. september 2001 gjorde noe med USAs kollektive vilje til å sloss mot de som stod bak angrepet? Angrepet var på alle måter overraskende, men det er mulig å påstå at dette angrepet utløste mer vilje til å sloss enn det motsatte. Dette er selv om angrepet var innenfor definisjonen av prinsippet overraskelse, dog uten at oppgaven tar stilling til å vite hva som var ønsket målsetning fra organisasjonen bak angrepet.

Bombing av sivile byer fra begge sider under andre verdenskrig er et lignende eksempel. Det er nok et forsøk på å det Fuller beskriver som *moral weapons hit backs*, men effekten kan nok diskuteres mot å ikke oppnå den ønskede effekten. Clausewitz påstand om at det er vanskeligere å oppnå overraskelse på de øverste nivåene kan også brukes som en delvis underbygning av dette.

Doktrinene beskriver egentlig veldig lite om hva som kan oppnås med overraskelse, men beskriver at overraskelse gir den parten som klarer å oppnå det flere fordeler. NATOs AJP-3 (2019, s. 1-11) beskriver at «*surprise may achieve results disproportionate to the effort expended*» og FFOD (2019, s. 89) beskriver at det kan gi redusert risiko for egne tap. Så grove beskrivelser gir ikke veldig mye inngangsverdier til militære planleggere og beslutningstakere.

British Defence Operational Analysis Centre har gjort en studie på mer enn 158 landkampanjer siden første verdenskrig. Studien avdekte at i 95% av alle tilfeller hvor det ble oppnådd overraskelse gav det en effekt som tilsvarte et styrkeforhold som tilsvarte minst 10:1 i favør av parten som oppnådde overraskelse. Tapstallene i tilfellene hvor overraskelse ble oppnådd var også ca. 40% mindre enn i operasjoner som ble vurdert til ikke å oppnå overraskelse (Storr, 2009, s. 50-87).

Det må skapes en forståelse av hva overraskelse er for å forstå og utnytte prinsippet. Den neste delen av kapittelet skal se på definisjoner av overraskelse og utdype hva det er. Dette vil gi grunnlag for å vurdere om *capstone*-doktrinene har en teoretisk dybde som fundament til krigens prinsipper.

Forskerne Itti og Baldi definerer overraskelse til «*the distance between the posterior and prior distributions of beliefs over models* (Itti & Baldi, 2009, s. 1305)». En utdypning av definisjonen trengs for å sette dette i sammenheng med en militær forståelse av overraskelse. I sin definisjon poengterer de to momenter. Det første er; «*surprise can exist only in the presence of uncertainty. Uncertainty can arise from intrinsic stochasticity, missing information, or limited computing resources. A world that is purely deterministic and predictable in real-time for a given observer contains no surprises*» (Itti & Baldi, 2009, s. 1295).

For det andre påpeker de følgende; «*surprise can only be defined in a relative, subjective, manner and is related to the expectations of the observer, be it a single synapse, neuronal circuit, organism, or*

computer device. The same data may carry different amounts of surprise for different observers...» (Itti & Baldi, 2009, s. 1295).

Slik som overraskelse her defineres av Itti og Baldi som en psykologisk reaksjon kan overraskelse knyttes til Clausewitz (1976) som beskriver den menneskelige faktoren med at krig er en kamp mellom viljer og at mennesker opplever friksjon i krig. FFOD (2019, s. 19) bruker begrepet friksjon fra Clausewitz som en samlebetegnelse på fare, fysiske anstrengelser og konstant usikkerhet som deler av krigens natur. Det vil si at friksjon i form av å oppleve usikkerhet og frykt kan være faktorer som kan bidra til at noen blir overrasket.

Storr beskriver fire psykologiske initiale effekter av overraskelse; økt psykologisk stress, usikkerhet, hukommelsestap av tiden rett før og under overraskelsen og at en kan miste fokuset fra pågående oppgaver. Storr beskriver videre at disse effektene bidrar til redusert beslutningsevne (Storr, 2009, s. 85). Dette er individuelle reaksjoner og vil kunne ha stor effekt lavt i en militær organisasjon som soldater som stormer en stilling vil kunne ha stor nytte av.

Det er mulig å oppnå de samme effektene av overraskelse på et høyere organisatorisk nivå hvor krigshistorie viser til at beslutningstakere og staber mister helhetsoversikt (*big-picture blindness*) og kan i større grad utføre uhensiktsmessig detaljstyring (*micro-management*) (Storr, 2009, s. 86).

En annen reaksjon på overraskelse som Itti og Baldi (2009) beskriver i sin definisjon er evnen til å håndtere mengden informasjon overraskelse kan medføre. Eksempelvis kan ett overraskende angrep oppfattes og forstås raskt fordi de som angripes klarer å prosessere ny informasjon og omgjøre den til handling. Ett annet utfall kan være at angrepet oppfattes, men menneskene eller organisasjonen er ikke i stand til å prosessere informasjonen til å forstå hva som skjer raskt nok til å omgjøre forståelsen til handlinger. Her kan det dras paralleller til John Boyds «OODA-loop» som beskriver en beslutningssyklus. Boyd poengterer at det er viktig å observere (*observe*), forstå (*orient*), beslutte (*decide*) for deretter å handle (*act*) raskere enn fienden (Richards, 2020). Boyd poengterer at to av metodene for å oppnå en raskere beslutningssyklus enn fienden er å bruke overraskelse og villedning (Richards, 2020, s. 159).

Storr (2009, s. 86) tar opp effektene av manglende persepsjon som Itti og Baldi (2009) beskriver som evnen til å håndtere mengde data eller informasjon. Storr påstår at de perseptuelle effektene har størst påvirkning på et høyere organisasjonsnivå, fremfor de psykologiske effektene. Videre beskriver Storr at effekten av manglende persepsjon blir større dess høyere opp i organisasjonen det forekommer og at effekten er større i store staber.

FFOD (2019) og AJP-1 (2017) beskriver at effekten av overraskelse må forventes å ha en varighet eller en forbigående virkning, men definerer ikke ytterligere. Her beskriver Storr forskjeller i psykologiske effekter hvor reaksjonen på overraskelse vil være raskere forbigående enn perseptuelle reaksjoner som kan ta timer for å overkomme, og igjen vil effekter høyere i organisasjonen av perseptuell art kunne ta lengre tid å håndtere (Storr, 2009, s. 86).

Så langt har oppgaven klart å skille mellom overraskelse som psykologiske og perseptuelle reaksjoner på bakgrunn av definisjonen til Itti, Baldi og Storr. Selv om begrepene kan begge påstås å være psykologiske i sin karakter, er det nyttig om de skilles som psykologisk overraskelse og perseptuell overraskelse.

Den israelske forskeren Zvi Lanir skiller i sin forskning mellom situasjonell og fundamental overraskelse (Lanir, 1986, s. 25). Lanirs begreper kan beskrives med store likheter til psykologiske og perseptuelle, og hans beskrivelser kan bidra til å øke forståelsen av overraskelse ytterligere. Situasjonell overraskelse kan sammenlignes med psykologisk overraskelse og fundamental overraskelse med perseptuell. Lanir skiller på intensitet og effekt av de to inndelingene hvor fundamental overraskelse har en betydelig større effekt enn situasjonell (Lanir, 1986).

Situasjonell overraskelse kan sammenlignes med det doktrinene beskriver med en innsats på et uventet sted, tid eller måte. En innsats på uventet tid, sted eller måte som fører til situasjonell overraskelse vil gi påvirkning på to av Fullers sfærer, den mentale og fysiske. Selv om det foreligger etterretning på at det skal komme et angrep vil det være mulig for en angriper å oppnå situasjonell overraskelse hvis tidspunktet det forekommer, eller måten det gjennomføres på ikke er forventet. Utnyttelse av tempo, hurtighet og villedning, som beskrives i doktrinene vil være faktorer for å oppnå situasjonell overraskelse.

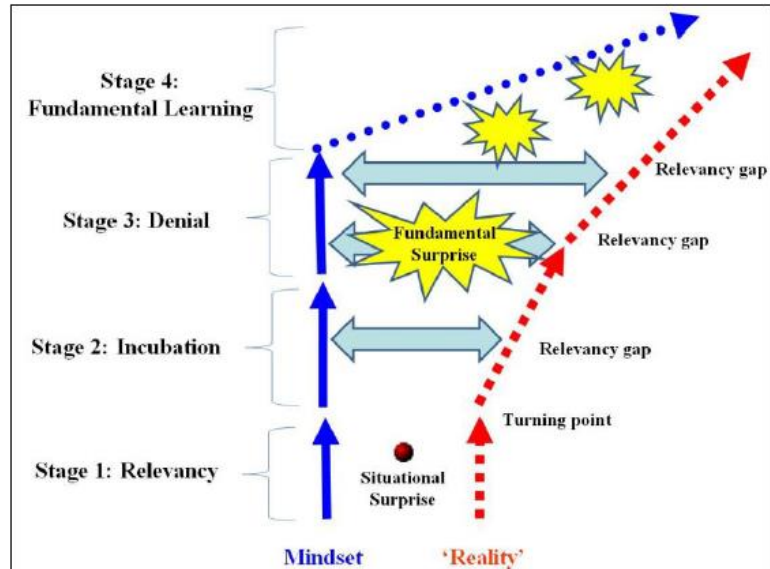
I Lanirs inndeling kan fundamental overraskelse beskrives som et betydelig avvik mellom forventninger og hendelser. Det vil det kreve betydelig tid og innsats for å komme forbi effektene av en fundamental overraskelse (Lanir, 1986, s. 25).

En rapport fra Reut Institute (2010) har brukt Lanirs modell av overraskelse og kommer med noen eksempler som beskriver forskjeller på situasjonell og fundamental overraskelse.

I rapporten fremkommer det at ved en fundamental overraskelse vil avviket fra forventning til hendelsen være så stort at modeller for forståelse (*mindset*) i en organisasjon, eller til individer ha liten gyldighet (Institute, 2010, s. 44). Ved bruk av modellen til Reut Institute (figur 5-2) kan det forklares mer inngående.

Eksemplet over om situasjonell overraskelse kan knyttes til modellen som en hendelse som ikke var forventet i tid, rom, metode eller som følge av villedning og derav overraskelse, men overraskelsen

kan håndteres med egne doktriner eller kapabiliteter og faller under definisjonen som situasjonell overraskelse. Slike overraskelser vil ha en mindre avstand mellom doktriner og virkeligheten, derav vil det varigheten på effekten være forbigående innenfor en rimelig tid. Hvis derimot hendelsen er av en karakter som eksempelvis fraviker

Figur 5-2: Reuts Institute grafisk fremstilling av effekten av fundamental overraskelse

ens kjennskap til fiendes doktriner radikalt, fienden har en helt ny

teknologi eller kapabilitet som ikke er kjent, og en selv heller ikke er i stand til å håndtere hendelsen ut fra egen forståelse eller doktriner, eventuelt egne kapabiliteter vil dette beskrives som en fundamental overraskelse. Det kan bemerkes at dette er å anse som ytterpunkter av situasjonell og fundamental overraskelse.

Krigens karakter kan forklare visse former for fundamentale overraskelser, ved for eksempel teknologisk utvikling. Stridsvognen, flyet eller atombomben kan påstås å være slike teknologiske nyvinninger som har endret hvordan man har tilnærmet seg krig, uten at oppgaven skal begi seg inn på revolusjon i militære affærer (RMA).

Hvis et forsvar eller militær avdeling blir utsatt for en fundamental overraskelse kan det være tilfeller som gjør deler av en doktrine irrelevant. Dette underbygger argumentene i kapittel 3 og 4 om bred forståelse av militærteori kan hjelpe med å forstå endringer i krigens karakter, og i dette tilfellet fundamental overraskelse.

Rapporten til Reut Institute viser til en tendens til respons på fundamental overraskelse er å bruke kjente rammeverk i et forsøk på å finne løsninger, og at det oppstår en form for nektelse til å erkjenne at det er et gap mellom gjeldende *mindset* og hendelsen (Institute, 2010, s. 44). I oppgavens tilfelle vil *mindset* være doktriner. En slik nektelse kan føre til et større gap mellom doktriner (*mindset*) og virkeligheten (på modellen *reality*).

Ifølge modellen vil det forekomme læring dess raskere en militær organisasjon erkjenner at gjeldende doktriner ikke er beskrivende lengre. I mindre omfattende tilfeller av fundamental overraskelse vil erkjennelse av at militære planen ikke er beskrivende lengre kan det forekommer læring og jo raskere kan man lukke gapet. Modellen omtaler dette for *fundamental learning*.

Oppgaven har til nå sett på teori for flere typer inndeling som kan brukes til å forklare overraskelse og dets særegenhet. Teoriene som er brukt har forskjeller, men er sammenlignbare og kan sees på som utfyllende for hverandre. Oppgaven har berørt at overraskelse i teori kan forekomme på alle operasjonsnivå både i organisasjonen og på individnivå, og at dette ikke kommer godt fram i doktrinene. Teorien gir også en differensiering av overraskelse som gir et bedre bilde av tidspåvirkning av overraskelse, og at doktrinene beskriver en overraskelse som kanskje mest peker på utførelse på de lavere operasjonsnivåene.

Hemmelighet og villedning går igjen som to viktige faktorer for å oppnå overraskelse da disse faktorene i stor grad påvirker de kognitive og psykologiske aspektene ved overraskelse.

Faktorene hurtighet og tempo er også to medvirkende årsaker til overraskelse som kan differensieres. Tempo kan sees i sammenheng med hastighet i forhold til en motstander. Er den ene parten raskere i sin beslutningssyklus kan det omtales som tempo. Hurtighet kan sees på som fysisk forflytning eller utførelse av aktivitet som igjen kan føre til tempo relativt til motstanderen.

Capstone-doktrinene kan så langt påstås å være overflatiske og har mangel på vektlegging av teori bak prinsippet om overraskelse. Den neste delen av oppgaven skal belyse denne mangelen på dybde ytterligere.

Former for overraskelse

Militærteoretikere diskuterer overraskelse på områder i en mer spesifikk orden enn oppgaven har omtalt så langt og skal nå forsøke å ramme inn prinsippet om overraskelse mer kategorisk.

Fra militærteorien og academia kan vi dele inn overraskelse til fire former. *Taktisk, strategisk, teknologisk og doktrine* (Cancian, 2018; Finkel, 2011; Whaley, 1969). Denne inndelingen definerer ikke hvilken grad overraskelse har effekt i form av psykologisk og perseptuell, eller situasjonell og fundamental, men de må sees i sammenheng. Det er en inndeling i større grad kan relateres til militær uttrykksform.

Taktisk overraskelse er gjenkjennbar fra definisjonene i doktrinene. Det kan forekomme opp til det operasjonelle nivå og forekommer som en følge av en fiende gjør en handling som ikke er forventet i tid, rom, metode eller som følge av villedning. Effekten av taktisk overraskelse kan være av alle de overnevnte effektene og vil kunne variere i varighet, men vil være av en karakter som har en mer avgrenset art i en krig. *Taktisk overraskelse* fra en fiende kan håndteres på det operasjonelle nivået eller lavere uten at det påvirker målsetningene til strategisk nivået (Cancian, 2018; Whaley, 1969, s. kap 5.1).

Strategisk overraskelse er av en slik art at det påvirker en stats evne til mobilisering tidnok eller på andre måter fratar evnen til å nå statens strategiske målsetninger. Det kan være utfordrende å skille

taktisk overraskelse fra *strategisk overraskelse*. En annen måte å beskrive det på er om håndteringen av situasjonen skifter fra kommandonivået som er utsatt for overraskelse og krever håndtering fra strategisk og politisk ledelse (Whaley, 1969, s. kap 5.1). Eksempler på *strategisk overraskelse* er Tysklands angrep på Norge i 1940 og Japans angrep på Pearl Harbour i 1941 (Cancian, 2018, s. 52-53; Lanir, 1986, s. 7-8). Et mindre konvensjonelt eksempel er angrepet på *World Trade Center* 11. september 2001.

I boken *Stratagem: Deception and Surprise in War* har Barton Whaley studert perioden fra 1914 til 1968 og avdekket av villedning er svært viktig for å oppnå strategisk overraskelse (1969, s. kap 5.2). I 73% av tilfellene hvor det ble oppnådd strategisk overraskelse ble villedning brukt sammen med overraskelse. Tilfeller av overraskelse uten bruk av villedning utgjorde bare i overkant av 16% (Whaley, 1969, s. kap 5.2).

Teknologisk overraskelse skjer om effekten av nye våpensystemer eller andre teknologiske nyvinninger overgår vurderingene eller forventningene på en slik måte at det får strategiske konsekvenser (Cancian, 2018, s. 57-58; Lanir, 1986, s. 55-57). En slik form for overraskelse kan variere i stor grad. Radikale slike overraskelser som har hatt stor effekt og som ikke har forekommet ofte i historien er innføringen av atombomben og det britiske programmet Ultra som laget teknologi som klarte å dekode det tyske Enigmasystemet for å sende kodede meldinger under den andre verdenskrig (Cancian, 2018, s. 38-39).

Teknologisk overraskelse kan ha svært forskjellig varighet. Under andre verdenskrig var det japanske A6M Zero kampflyet allerede kjent for de amerikanske styrkene, men når de havnet i kamp med Zero flyene ble de overrasket over flyets egenskaper som var overlegne i forhold til amerikanske fly. Japan dominerte luftkampene i Stillehavet i et års tid før amerikansk taktikk klarte å tilpasse seg fordelene med de japanske Zero og i kombinasjon med amerikanerne klarte å sette i drift oppgraderte fly (Cancian, 2018, s. 40).

Ett annet mer varig eksempel er utviklingen av *stealth*-teknologi. Amerikanske F-117 *stealth*-fly ble i kjent i 1988 og brukt i allerede i Panama i 1989. De har siden blitt brukt i gjentatte konflikter med stor teknologisk fordel. Selv om en slik teknologisk overraskelse blir kjent kan det ta langt tid å utvikle mottiltak i form av motvirkende systemer eller taktikk (Cancian, 2018, s. 42).

Teknologisk overraskelse kan ofte motvirkes ved å utvikle egne teknologiske mottiltak eller ved å tilpasse egne taktiske løsninger eller doktriner med bruk av dagens virkemidler og kan ha en rask forbigående effekt.

Doktrine overraskelse er bruk av kjente kapabiliteter og teknologi på med nye uventede metoder og kombinasjoner. Det kan også være i kombinasjon med ny teknologi som kan gi enda større effekt (Cancian, 2018, s. 53-55). *Doktrine overraskelse* som kombinerer både nye metoder med endrede

organisatoriske strukturer og bruk av nye kapabiliteter sammen vil ha et stort potensial til å skape en voldsom effekt.

Et kjent eksempel er hvordan Tyskland under den andre verdenskrigen kombinerte pansrede styrker, forbedret bruk av radiokommunikasjon, luft til bakkestøtte fra fly og motorisert infanteri ved blant annet angrepet på Frankrike. Tyskland oppnådde så høy fremryknings hastighet at franske og britiske styrker ikke klarte å stå imot. Frankrike og Britene manglet ikke teknologien, faktisk var de franske stridsvognerne både bedre og i flertall over tyskerne, men den tyske doktrinen satt dette sammen på en måte som var overlegen (Cancian, 2018, s. 54).

Tyske styrkers deltakelse i den spanske borgerkrigen tett før andre verdenskrig ble tett fulgt med av både Frankrike og Storbritannia og den tyske teknologien var kjent, men overraskelsen av angrepet vestover inn i Frankrike kom som følge av endringer i doktrinen (Cancian, 2018, s. 54). Dette underbygges av Meir Finkels beskrivelse «*The chances of doctrinal surprise are increased because of the inability to understand exactly when and how a particular weapon, even if the enemy is known to possess it, will be integrated into the warfighting doctrine*» (Finkel, 2011, s. 45).

For en part i en konflikt vil det kunne gi flere fordeler å oppnå overraskelse, og som belyst er det forskjellige former for overraskelse som kan gi forskjellige effekter. For å aktualisere dette kan vi skimte til Russland og hvordan de driver operasjoner i fredstid. Ikke langt fra den norske grensen i Finnmark ligger basekompleksene til den russiske Nordflåten med hovedvekt i området ved Kolahalvøya. Nordflåten besitter størstedelen av atomubåtene som utgjør den viktigste militære komponenten for å sikre avskrekking som en del av den russiske atomvåpen-triaden (Bakke-Jensen, 2019). Fra Norge er det rekkevidde til en del av disse basene med en rekke våpensystemer som medlemsland i NATO besitter. I en situasjon eller konflikt hvor Russland føler seg truet er det derfor er det ikke utenkelig at norsk territorium vil være utsatt for et russisk angrep for å skape en større avstand fra basene sine hvor de kan bli påvirket av våpensystemer, kjent som bastionsforsvaret (Bakke-Jensen, 2019). Samtidig vil en okkupasjon av norsk territorium i Finnmark muliggjøre plassering av russisk luftvern og missilsystemer som kan beskytte land- og sjøbaserte mål som også vil bidra til å skape en større avstand for å beskytte basekompleksene i Russland (Dalsjö, Berglund & Jonsson, 2019).

Russland skal i utgangspunktet varsle om øvelser som har mer enn 9000 soldater deltakende, noe de ved flere anledninger ikke har gjort (Europe, 2011). Under øvelse Zapad i 2017 meldte Russland inn at deltagende styrke bestod av i overkant av 12 000 soldater. Det reelle tallet er oppgitt av NATO til å være rundt 70 000 soldater (Johnson, 2017). Under flere av disse øvelsene har russiske styrker

simulert angrep mot Norge, og sivil luftfart har sågar blitt påvirket av russisk GPS⁷-jamming på norsk side av grensen (Etterretningstjenesten, 2018).

En slik opptreden kan oppfattes som en ny normaltilstand og gjør det svært utfordrende å skille om det er en øvelse eller et reelt angrep. En slik opptreden av Russland kan muliggjøre overraskelse i ganske stor skala om de hadde iverksatt et angrep mot Finnmark. Når de har en lik signatur som gjentatte øvelser som plutselig blir til et reelt angrep. Hvis det legges på flere momenter som ny teknologi, nye doktriner etc. kan effekten bli enorm mot en allerede underlegen motstander.

I analysen av prinsippet om overraskelse fremkommer en dybde i teorien som er relevant for anvendelse av prinsippet. Oppgaven har bare analysert et av prinsippene for krigføring, men det er mulig å utdype alle prinsippene med teori som vil være med på å skape en dybdeforståelse. Å forstå alle prinsippene inngående, og kjenne til muligheter og begrensinger for det enkelte prinsipp vil også være med på å skape større forståelse for å se prinsippene i sammenheng. Ved å se sammenhenger mellom prinsippene og hvordan de kan vektlegges forskjellig i en operasjon vil være en styrke for militære beslutningstakere.

Analysen av prinsippet overraskelse er med på å underbygge delkonklusjonen i kapittel 3, at *det er relevant at doktriner vektlegger militærteori*. Doktrinene er læresetningene for militære i hvordan gjennomføre operasjoner. De beskriver hvordan vi velger og sloss for å nå de militære og politiske målsettingene. Militærteorien er med på å skape en større forståelse for hvordan det kan oppnås fordeler og effekter gjennom anvendelse av blant annet krigens prinsipper. Militærteori er derfor et essensielt element for å anvende prinsippene til sitt potensial.

Som analysen viser, har doktrinene en overflattisk beskrivelse av krigens prinsipper og har ingen teoretisk dybde. Det fremkommer i analysen at fundamentet til krigens prinsipper er hentet fra militærteori. Dette kan påstås basert på definisjonen til Høiback og Ydstebø som definerer militærteori som «vitenskapelig frembringelse, analyse og systematisering av kunnskap om bruk av militærmakt...» (2012, s. 68-69). I analysen av prinsippet for overraskelse er det benyttet teorier som er understøttet av empiri fra studier av krigshistorie som skaper kunnskap om anvendelse av militærmakt. Slik kunnskap vil etter definisjonen til Bosio (2018) falle under *proportional knowledge*. Altså den bakenforliggende kunnskapen som forklarer det preskriptive innholdet i doktrinene som er *procedural knowledge*.

Capstone-doktrinene, beskriver krigens prinsipper. De gir overordnede retningslinjer og doktrinene beskrives som autorative. Prinsippene er gjennomgående i doktriner fra *capstone*-nivået og helt ned til

⁷ Forkortelse for *Global Positioning System*

den laveste delen av doktrinehierarkiet i både Norge og USA. I doktrinen for infanterikompani i US Army står det «*readers must understand the principles of war, the nature of unified land operations, and the links between the operational and tactical levels of war...*» (ARMY, 2018a, s. ix).

Den norske tilnærmingen er tilsvarende USA, og *Stabshåndbok for Hæren* beskriver at «for operasjonsplanlegging i Hæren er gjenkjennbarhet, noe som betyr at prosessen bygger på de samme prinsipper, trinn og begreper fra kompani- og eskadronsnivå opp til operasjonelt nivå» (Hæren, 2021, s. 1). Dette viser en forankring av prinsippene mellom operasjonsnivåene. Prinsippene er utformet på bakgrunn av militærteori og *dermed er det en forankring av militærteori gjennom hele doktrinehierarkiet*.

FFOD beskriver ikke krigens prinsipper som militærteori, men som «krigs- og militærhistoriske erfaringer tolket inn i et lands militære kultur og tradisjon» (Forsvarsstaben, 2019, s. 84). FFOD beskriver derimot J.F.C. Fuller som den første som satt opp en liste med krigsprinsipper og knytter prinsippene til en kjent militærteoretiker.

Som oppgaven har poengtert er beskrivelsene av krigens prinsipper i doktrinene overflatiske. Derfor gir de ikke grunnlag for å forstå prinsippene dypgående med å utelukkende lese doktrinene. Dette kan løses ved innlemme mer militærteori i doktrinene, eller de kan henvise til annen litteratur som kan bidra til større forståelse av militærteori. FFOD gjør det sistnevnte med å ha en rekke kilder i litteraturlisten (Forsvarsstaben, 2019, s. 267). Det er ikke veldig presiserende, men det er mer enn doktrinen i US ARMY som henviser til andre doktriner høyere opp i hierarkiet.

Analysen av prinsippet overraskelse viser at det er en tynn beskrivelse av militærteori, men prinsippet har en *militærteoretisk forankring og vektlegges igjennom hele den norske og amerikanske hærs doktrinehierarki*. Prinsippet om overraskelse beskrives helt til de laveste nivåene i begge hærene (ARMY, 2016, 2018a, 2019; Hæren, 2012, 2014, 2017).

Sammenhenger militærteori og *Targeting*

Oppgaven har belyst noen punkter fra *Capstone*-doktrinene som har vist at de på en litt forskjellig måte, men i noen grad vektlegger militærteori både implisitt og eksplisitt. For å avdekke om dette er representativt for andre enn overordnede doktriner vil oppgaven argumentere for at *targeting*-doktriner, som er lengre ned i doktrinehierarkiet, kan forankres i det militærteoretiske fundamentet som er lagt til grunn i *capstone*-doktrinene. For å forklare dette vil oppgaven kapitlet innledningsvis diskutere tyngdepunkt, deretter tyngdepunktsanalyse og til sist plassere *targeting* i sammenheng med disse for å vise sammenhengen med det militærteoretiske fundamentet i *capstone*-doktrinen. Norge benytter i

hovedsak NATOs AJP-3.9 *Allied Joint Doctrine For Joint Targeting* som overordnet *targeting*-doktrine på det operasjonelle nivået.⁸ I Norge har vi også Direktiv for metodisk målbekjemping som er utgitt av FSJ, men den er gradert Begrenset og innholdet som er relevant er i tråd med NATOs doktrine og vil på grunn av sikkerhetsgraderingen ikke henvises til utover definisjonen i kapittel 1.

Tyngdepunkt – Center of Gravity

Tyngdepunkt er et begrep vi finner igjen i både militærteorien og i doktriner fra flere land, deriblant fra Norge, USA og alliansen NATO. Det er også et utbredt begrep i militærteori og kan spores tilbake til Clausewitz som begrepetes far i militærteoriens verden. Slik *tyngdepunkt* eller på engelsk, *center of gravity* defineres i dag er en fortolkning og utvikling av Clausewitz sin definisjon av *schwerpunkt* som har blitt brukt utstrakt av blant annet i det tyske forsvaret fra før andre verdenskrig. Om Clausewitz ville vært enig i dagens definisjon er nok ikke sikkert, men slik begrepet brukes i dag er det svært sammenlignbart (Vego, 2007, s. 101).

Clausewitz er mye sitert for sin beskrivelse av *schwerpunkt*. Dette beskriver han som noe de militære virkemidlene skal fokuseres mot for å overvinne en motstander. Tyngdepunktet er ikke generelt, og det vil variere fra konflikt til konflikt og det er mange forhold og tilfældigheter som virker inn på hva som vil være et tyngdepunkt. Han skriver at tyngdepunktet ofte er avgjørende i en krig og han viser til at det har vært tilfældigheter gjennom historien som har ført til at et tyngdepunkt har blitt påvirket uten at det har vært gjennomtenkt av partene. Videre skriver han at alt teori kan si om dette er følgende;

That the great point is to keep the overruling relations of both parties in view. Out of them a certain centre of gravity, a centre of power and movement, will form itself, on which everything depends; and against this centre of gravity of the enemy, the concentrated blow of all the forces must be directed. (Clausewitz, 1982, s. 389)

Dette er en oversettelse fra *Vom Krige* av Anatol Rapoport og som nevnt over er det flere fortolkninger av begrepet, men også oversettelser av den originale tyske teksten i *Vom Krige*. En annen og kanskje mer anerkjent oversettelse er av Howard og Paret som har oversatt det samme avsnittet.

one must keep the dominant characteristics of both belligerents in mind. Out of these characteristics a certain center of gravity develops, the hub of all power and movement, on which everything depends. That is the point against which all our energies should be directed. Small things always depend on great ones, unimportant on important, accidentals on essentials. This must guide our approach. (1976, s. 595)

⁸ Bekreftet på telefonsamtale med J 3-5 *Targeting* seksjonen på Fellesoperativt Hovedkvarter (FOH)

Det fremstår som Rapoport fortolker teksten til Clausewitz mens Howard og Paret ser ut til å ha en mer ordrett oversettelse. Begge oversettelsene kan legges til grunn for dagens bruk av begrepet tyngdepunkt.

FFOD definerer tyngdepunkt som «Det som gir en aktør den overordnede kraft og styrke som er avgjørende for at han skal nå egne målsettinger eller kunne hindre andre i å nå sine» (2019, s. 252). NATOs overordnede definisjon av tyngdepunkt er «*the primary source of power that provides an actor its strength, freedom of action and/or will to fight*» (AAP-06, 2020, s. 24). Definisjonen er veldig lik, men NATO-definisjonen tar med at det gir en aktør handlefrihet og vilje til å sloss. Alle definisjonene kan innebefatte at tyngdepunkt kan være noe fysisk som en militær styrke eller kapasiteter og det kan være et menneskelig element som kampvilje. Videre beskriver FFOD (2019, s. 120) «Strategisk bekjempelse rettes mot kritiske sårbarheter hos en motstander for å påvirke hans grunnleggende evne eller vilje til å føre krigen videre – fiendens tyngdepunkt». Her utdyper doktrinen det som ikke kommer like godt frem i definisjonen, aktøren eller fiendens evne og vilje til å føre krig. I dette avsnittet av FFOD setter doktrinen sammenheng mellom tyngdepunkt og *targeting*. «Strategiske effekter vil vanligvis kreve systematisk bekjempelse av flere mål fra ulike målkategorier over tid» (2019, s. 120). Her omtaler FFOD det strategiske operasjonsnivået. Vego har kritisert tolkningen av Clausewitz *schwerpunkt* til dagens tyngdepunkt blant annet fordi Clausewitz hovedsakelig omtaler det overordnede nivået av krigføring, det vi i dag vil kalle strategisk nivå. I dag anvendes tyngdepunkt de fleste nivå av krigføring og Vego mener det skiller seg fra Clausewitz tanker (Vego, 2007, s. 101). Det faktum at dagens operasjonsnivåer er annerledes og at det operasjonelle nivået ikke eksisterte i Clausewitz tid utelukker ikke at det kan appliseres på flere eller alle operasjonsnivåer.

NATOs direktiv for planlegging av operasjoner (COPD⁹) skiller på strategisk- og operasjonelt tyngdepunkt (NATO, 2013). I JP-5 som er den amerikanske doktrinen for planlegging på det operasjonelle nivået utdyper de dette:

COGs can exist at different levels. At the strategic level, a COG could be a military force, an alliance, political or military leaders, a set of critical capabilities or functions, or national will. At the operational level, a COG is often associated with the threat's military capabilities such as a powerful element of the armed forces but could include other capabilities in the OE. (J. Staff, 2020, s. IV-23)

I den nylig reviderte Stabshåndboken for Hæren (2021, s. 40) beskrives også tyngdepunkt ned til Brigade, som kan kalles stridsteknisk nivå og er under det taktiske operasjonsnivået. «Tyngdepunktet blir mer og mer en fysisk styrke (avdeling) jo lavere man kommer. På taktisk nivå er tyngdepunktet nesten alltid en fysisk størrelse». John Warden er en anerkjent teoretiker innenfor luftmakt og har et

⁹COMPREHENSIVE OPERATIONS PLANNING DIRECTIVE

tilsvarende syn på at tyngdepunkt finnes på flere operasjonsnivå. «*Every level of warfare has a center, or centers, of gravity*» (Warden, 1998, s. 25).

Clausewitz bruker konkrete eksempler på *schwerpunkt* som viser til tiden han skriver i, men de er på mange måter gjenkjennbare og relevante. Noen eksempel han nevner er at i en stat med interne uroligheter kan det være hensiktsmessig å ta hovedstaden, i konflikter hvor det er mer enn to stater kan en av statene være tyngdepunktet. Hvis maktbruken rettes mot den av statene som er tyngdepunktet kan krigen vinnes over begge statene om det lykkes med å ta eller påvirke tyngdepunktet som kan ligge i en av statene. I en stat med en sterk leder som landet ser til kan tyngdepunktet være denne personen. Denne definisjonen og forståelsen på tyngdepunkt kan påstås å være like relevant i dag og er svært lik det som eksemplifiseres fra JP-5.

Fuller henviser til Clausewitz og tyngdepunkt, men han setter søkelys på det vi finner i Rapoport (1982, s. 389) sin oversettelse, «*and against this centre of gravity of the enemy, the concentrated blow of all the forces must be directed*» og tolker det til det vi i dag bruker i militærterminologi som kraftsamling og som er nevnt som et prinsipp for krigføring tidligere i oppgaven. Han skriver at betydningen til Clausewitz må tolkes til «*...concentrate as much as possible*» (Fuller, 1993, s. 260). Dette bruker han i sin argumentasjon til ett av sine ni prinsipper for krigføring som er *the principle of concentration*. Dette er et prinsipp som vi finner igjen i mange doktriner på alle operasjonsnivå¹⁰ og er et retningsgivende prinsipp i FFOD (2019, s. 86,87) som beskriver kraftsamling (*Concentration of Force*) til å være tradisjonelt knyttet til konsentrasjon av overlegen kampkraft i tid og rom for å frembringe en avgjørelse og at det innebærer bruk av alle innsatsmidler som benyttes for å nå operasjonens mål.

Definisjonene over viser til at tyngdepunktet er en aktørs styrke. Warden (1998, s. 24) har en annen tolkning og beskriver tyngdepunkt med fokus på en aktørs svakheter. «*... it describes that point where the enemy is most vulnerable and the point where an attack will have the best chance of being decisive*».

At tyngdepunkt er noe som stammer fra Clausewitz sitt *schwerpunkt* er lite omdiskutert blant militærteoretikere, men dagens betydning er noe videreutviklet. Det er ingen av doktrinene oppgaven legger til grunn som henviser til Clausewitz på dette punktet, men han omtales i flere doktriner. Tyngdepunkt står som en sentral del av operasjonsplanlegging fra strategisk- og ned til taktisk- og til dels stridsteknisk nivå. På alle disse nivåene utføres det nemlig en tyngdepunktanalyse av alle aktørene som er involvert i en krig eller operasjon, inkludert seg selv.

¹⁰ I Norge finner vi prinsippet om kraftsamling i håndbøker og reglementer fra Lagsnivået, som er det laveste stridstekniske nivået, og opp til FFOD.

Tyngdepunktsanalyse

I operasjonsplanlegging benyttes metoden tyngdepunktsanalyse for å vurdere tyngdepunktet til alle aktører i en operasjon eller konflikt. Vi har allerede diskutert at tyngdepunkt kommer stammer fra militærteori, og for å plassere *targeting*-doktrinene i sammenheng med militærteorien er det sentralt og forstå hva en tyngdepunktsanalyse er. Norge benytter NATO *Allied Command Comprehensive Operations Planning Directive* (COPD) for planlegging av operasjoner både på det operasjonelle- og det strategiske nivået (Forsvarsstaben, 2019, s. 195). COPD skiller mellom analyse av det strategiske tyngdepunktet og det operasjonelle tyngdepunktet til aktører.

A strategic COG¹¹ will represent the primary strength¹² for an actor to achieve its strategic objective. Further analysis of possible strategic COGs draws upon the systems analysis of the principal actors (opponent, partners, neutrals and alliance) to identify their COGs and determine their critical capabilities (what gives each COG its strength), critical requirements (what it needs to be effective) and critical vulnerabilities (how can it be influenced). (NATO, 2013, s. 3-26)

COPD beskriver tilsvarende analyse for tyngdepunkt på det operasjonelle nivået (NATO, 2013, s. 4-45). Som vi kan se av beskrivelsen av tyngdepunktsanalysen er de kritiske sårbarhetene (*critical vulnerabilities*) noe som kan påvirke tyngdepunktet. Dette gjenspeiles i figuren fra COPD som forklarer at disse kritiske sårbarhetene som kommer frem av analysen kan utnyttes for å påvirke tyngdepunktet som gir aktørens styrke eller handlefrihet. «*Of critical importance is that the analysis identifies what can be exploited in the opponent*».

¹¹ COG, forkortelsen for *Centre of Gravity*.

¹² Fotnoten i COPD: *For example, the power of the regime, the will of the people, ethnic nationalism, an alliance etc.*

Centre of Gravity Analysis Matrix	
Actor: _____	
Deduced Aim and Desired Outcome	
What is the actor's main goal and what conditions do they seek to establish by their actions?	
<p style="text-align: center;">Centre of Gravity</p> <p>...is a principal source of strength of power for achieving one's aim.</p> <p>What is the primary element of power upon which an actor depends to achieve their strategic objectives?</p> <p style="text-align: center;"><i>To be targeted in an opponent and protected in a friend.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>A noun; an entity; a complex system; a thing.</i></p>	<p style="text-align: center;">Critical Capabilities</p> <p>...is the primary ability (or abilities) that gives the COG its strength.</p> <p>What are the primary means that enables the COG to gain and maintain dominant influence over an opponent or situation, such as to threaten or coerce an opponent, or to control a population, wealth distribution, or a political system?</p> <p style="text-align: center;"><i>To be influenced/denied to an opponent and exploited in a friend).</i></p> <p style="text-align: center;"><i>The key word is the verb - the ability to....</i></p>
<p style="text-align: center;">Critical Vulnerabilities</p> <p>...exists when a critical requirement is deficient, degraded or missing and exposes a critical capability to damage or loss.</p> <p>What are the weaknesses, gaps or deficiencies in the key system elements and essential conditions, characteristics, capabilities, relationship and influences through which the COG may be influenced or neutralised?</p> <p style="text-align: center;"><i>To be exploited in an opponent and protected in a friend.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>A noun with modifiers.</i></p>	<p style="text-align: center;">Critical Requirements</p> <p>...are specific conditions, components or resources that are essential to sustaining those capabilities.</p> <p>What are those key system elements and essential conditions, characteristics, capabilities, relationship and influences required to generate and sustain the COG's critical capabilities, such as specific assets, physical resources, and relationships with other actors?</p> <p style="text-align: center;"><i>To be denied to an opponent and provided to a friend.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Nouns, things.</i></p>
<p>Conclusion</p> <p>Which weaknesses, gaps or deficiencies in the key system elements and essential conditions, characteristics, capabilities and influences could be exploited in an opponent and protected in a friend to change the capabilities, relationship and behaviour that would lead to improved conditions in the engagement space?</p>	

Figur 5-3: viser *Centre og Gravity Analysis Matrix* fra COPD (2013, s. 4-46) som er et hjelpeverktøy til tyngdepunktsanalyse.

For å sette tyngdepunktsanalysen i kontekst kan vi bruke et ganske kjent historisk eksempel fra andre verdenskrig. Figur 5-4 viser en veldig forenklet fremstilling av tyngdepunktsanalyse av den tyske krigsmakten fra slaget/krigen om Atlanterhavet. Som vi ser av figuren, var den tyske ubåtflåten vurdert til å være tyngdepunktet.

<i>Centers of Gravity</i>	<i>Critical Capability</i>	<i>Critical Requirement</i>	<i>Critical Vulnerabilities</i>
German U-boat fleet	Disrupt/retard passage of US military personnel and equipment to UK.	At-sea logistics to extend range and time at sea...	Re-supply rendezvous points comprised by breaking ENIGMA code.

Figur 5-4: Forenklet fremstilling av Strange og Irons tyngdepunktsanalyse sitert fra (Andersson, 2009)

Det som var ubåtflåtens (tyngdepunktet) styrke var de kritiske kapabilitetene (*critical capabilities*) som var å forstyrre eller hindre frakt av militært materiell og personell fra USA til UK. For at ubåtflåten skulle være i stand til å gjøre dette var den avhengig av etterforsyninger til ubåtene i form av blant annet torpedoer, drivstoff, mat etc. som i dette tilfellet er de kritiske kravene (*critical requirements*). Analysen viser at ubåtflåtens kritiske sårbarhet (*critical vulnerabilities*) var kompromittering av ENIGMA kodene som ville avsløre posisjonene for hvor ubåtene møtte sine egne etterforsyningsubåter (eller skip) for å gjennomføre etterforsyning. Om de allierte kunne dekode disse radiomeldingene ville de både angripe tyske ubåter mens de var på overflaten og drev etterforsyning mens de var i en svært sårbar situasjon, og de kunne styre allierte konvoier unna posisjoner de hadde dekodet. Så ved å påvirke den kritiske sårbarheten kunne de videre påvirke både den tyske ubåtflåtens kritiske krav, kritiske kapabiliteter og tyngdepunktet i seg selv ved at ubåtflåten ikke var i stand til å senke konvoier i tilstrekkelig grad. I dette eksemplet, dog veldig forenklet fremstilt, eksemplifiseres tyngdepunktsanalysen ved å målrettet påvirke den kritiske sårbarheten(e) kan tyngdepunktet påvirkes til fordel for sin egen operasjon for å nekte motstanderens målsetninger og oppnå egne målsetninger. «Of critical importance is that the analysis identifies what can be exploited in the opponent and what must be protected in friendly and neutral actors» (NATO, 2013, s. 4-45).

Wardens (1998) definisjon av tyngdepunkt som ble omtalt tidligere i kapittelet er nok ikke anvendelig i NATOs metodikk for tyngdepunktsanalyse da han definerer svakhetene til å være tyngdepunktet. Selv om han har en annen definisjon beskriver han heller ingen metodikk for å analysere, men hans definisjon er sammenfallende med det NATOs metodikk omtaler som kritiske sårbarheter. Oppgaven har så langt hovedsakelig vektlagt at tyngdepunktets opprinnelse kommer fra Clausewitz teori i *Vom Kriige*, og har eksemplifisert ved hjelp av metodikken som benyttes av Norge, NATO og USA. Metodikken virker stringent, analytisk og fremstår som logisk. Metodikken har likevel fallgruver som kan føre til at bruken ikke medfører det resultatet som ønskes. Hvis tyngdepunktsanalysen vurderer en aktørs tyngdepunkt feilaktig vil konsekvensen kunne være at det benyttes store ressurser for å påvirke motstanderen, men mot feil mål slik at ønskede effekter ikke blir oppnådd.

Targeting

Når tyngdepunktsanalysen er gjennomført har den formulert selve tyngdepunktet, de kritiske kapabilitetene, kritiske kravene og de kritiske sårbarhetene. Da er grunnlaget dannet for å avdekke hvilke mål som skal påvirkes av *targeting* prosessen (NATO, 2013, s. 3-39). Det er de kritiske sårbarhetene som nomineres gjennom *targeting* prosessen som mål med høy uttelling (*High Pay-off*

*Targets*¹³) (Hæren, 2021, s. 136). «*Targets are selected... based on an understanding of key elements and nodes in specific systems that must be influenced to further influence or exploit critical vulnerabilities in the COG of an adversary or protect vulnerabilities in own COG*» (NATO, 2013, s. 3-39). Handlingene som skal utføres som følge av *targeting* prosessen kan være fysisk i form av å angripe spesifikke mål, eller å ta kontroll på viktig terreng eller sjøområder. Det kan også være i form av psykologisk påvirkning med informasjonsoperasjoner for å skape den ønskede effekt og oppnå operasjonelle målsettinger (Forsvarsstaben, 2019, s. 217).

Targeting er en av de fem fellesoperative prosessene som foregår på et fellesoperativt hovedkvarter og prosessen baserer seg i svært stor grad på tyngdepunktsanalysen for å avgjøre hva som skal påvirkes i prosessen (Forsvarsstaben, 2019, s. 218-222).

Targeting doktrinene fra Norge, NATO og USA er veldig preskriptive og fokuserer hovedsakelig på prosedyrer, kommando og kontroll, samt systematikk i utvelgelse av og påvirkning av mål (Forsvarssjefen, 2018; NATO, 2016a; J. C. o. Staff, 2007).

Selv om både norske, amerikanske og NATO *targeting* doktriner ikke omtaler militærteori er det i all hovedsak tyngdepunktsanalysen og operasjonsplanleggingens fokusering på viktigheten av tyngdepunkt som gir veiledning til hvilke mål og måltyper som skal påvirkes i *targeting* prosessen. I tillegg til at tyngdepunkt står sentralt både i militærteorien og som en stor bestanddel av doktrinene oppgaven vektlegger, er *targeting*-prosessen et bindeledd gjennom operasjonsnivåene. Som den norske definisjonen av *targeting* beskriver er det prosessen som «... linker føringer fra strategisk nivå med taktiske handlinger gjennom det operasjonelle nivåets målbekjempningsssyklus, og på en fokusert og systematisk måte skaper spesifikke effekter for å nå militære målsettinger og ønsket slutttilstand» (Forsvarssjefen, 2018, s. vedlegg B p. 2).

AJP-1 beskriver viktigheten av å forstå den strategiske situasjonen, det bakenforliggende problemet for konflikten, operasjonsmiljøet og hva målsetningen på det strategiske og operasjonelle nivået er. «*Commanders should ensure that they establish and maintain an accurate understanding of the 'kind of war on which [NATO is] embarking*» (NATO, 2017, s. 2-18). Med dette menes at de militære sjefene må forstå hva det politiske nivået ønsker oppnådd. Her henviser doktrinen til Clausewitz og siterer fra *On War*, (M. Howard & Paret, 1976, s. 7) «*The first, the supreme, the most far-reaching act of judgement that the statesman and commander have to make is to establish...the kind of war on which they are embarking*». Dette innebærer at det må være en forståelse helt ned til taktisk nivå som skal utføre en handling mot et mål fra det hva det øverste politiske/strategiske operasjonsnivået har bestemt av målsettinger som skal oppnås. Dette skal først analyseres på det operasjonelle nivået og

¹³ **High pay-off target.** A high pay-off target is defined as: *a high value target, the successful influencing of which will offer a disproportionate advantage to friendly forces. Note: High pay-off targets are determined by*

brytes ned til oppgaver for det taktiske nivået, men det kan påstås å være stor avstand fra det øverste operasjonsnivået og til det nederste i hierarkiet. Hvis det i tillegg legges på friksjon og at krigens karakter endrer seg fra krig til krig blir det trolig enda vanskeligere å linke føringer fra strategisk nivå til handlinger på taktisk nivå som skal bidra til en ønsket slutttilstand. Som Storr (2009, s. 10) skriver «*In the long run, military doctrine may be no more than an army's current best guess as to how to fight at the start of the next war*». Bred kjennskap til militærteori vil kunne ha overføringsverdi til militære beslutningstakers analyse av situasjonen i en ny krig eller konflikt om nåværende doktriner ikke passer til utviklingen av krigens karakter.

Doktriner for *targeting* er som kapitlet beskriver preskriptive og inneholder ingen eksplisitte militærteoretiske føringer (Forsvarssjefen, 2018; NATO, 2016a; J. C. o. Staff, 2007). Doktrinene er flere nivå under *capstone*-doktrinene og har derfor i utgangspunktet ikke behov for et militærteoretisk innhold da føringer fra overordnede doktriner er gjeldende. Forankringen til militærteori kommer fram i hvordan *targeting* fokuserer på mål som et utfall av planlegging, og hovedsakelig tyngdepunktsanalysen. Tyngdepunkt kommer av militærteori og er kjernen i hvordan mål velges ut i plan- og *targeting*-metodikken. På bakgrunnen av det kan det påstås at det er en militærteoretisk forankring nedover doktrinehierarkiet.

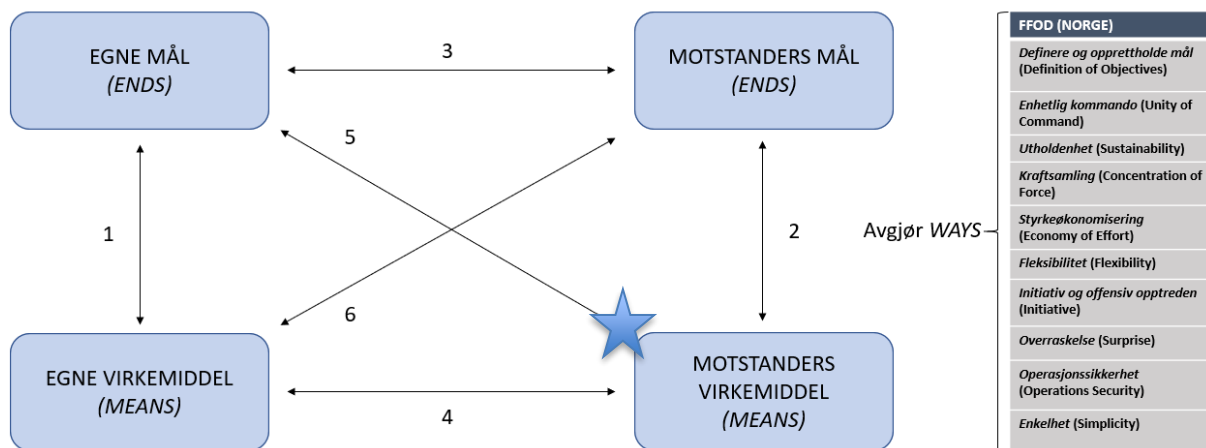
Targeting og krigens prinsipper

Som oppgaven har poengtert er krigens prinsipper og tyngdepunktet basert på militærteori. Tyngdepunktsanalysen er med på å definere hva virkemidler, både dødelige og ikke-dødelige skal forsøke å påvirke for at egne strategiske målsetninger skal oppnås.

Tyngdepunktsanalysen skal indentifisere kritiske sårbarheter som kan påvirkes for å igjen påvirke selve tyngdepunktet. Krigens prinsipper skal være retningsgivende for utførelsen av militære operasjoner og hvordan målbekjempningen skal utføres.

Som figur 5-5 illustrerer vil forholdet mellom to stridende parter og deres tilgjengelige virkemidler avgjøre en del valgmuligheter for å nå egne målsetninger. En part som er underlegen i antall våpensystemer og kapabiliteter har færre valgmuligheter og må i større grad vurdere hvordan virkemidler skal benyttes for å påvirke motstanderen.

Analysen av prinsippet overraskelse viste at det er mulig å oppnå et styrkeforhold som tilsvarer 10:1 selv om styrken er mindre i volum hvis momentet overraskelse oppnås. For å oppnå overraskelse er hemmelighet og villedning en viktige faktorer som også belyser at prinsippene for krig må sees på i sammenheng.

Figur 5-5: Setter *ends*, *ways* og *means* sammen med krigens prinsipper

1 & 2: Målene til aktører i en krig vil proporsjonere med bruk av virkemidler

3: Å påvirke motstanders mål vil være egen målsetting og visa versa

4: Virkemiddel vs. motstanders virkemiddel

5&6: Tilgjengelige virkemidler er påvirker aktørenes muligheter til å påvirke hverandres mål

Summen av *ends* og *means* må vurderes med krigens prinsipper for å avgjøre hvilke *ways* som kan benyttes.

6 Oppsummering og konklusjon

Jeg har undersøkt i hvilken grad doktriner vektlegger militærteori, og benyttet tre forskningsspørsmål for å gjøre problemstillingen forskbar. De har derfor blitt gjenstand for analyse i hvert sitt kapittel med hver sin delkonklusjon.

Hensikten med oppgaven har vært å øke forståelsen for militære doktriner og sammenhenger med militærteori, avklare relevansen av militærteori både for doktriner, men også relevansen av militærteori for militære beslutningstakere og planleggere, og avdekke om det er en Norsk tilnærming til dette.

Den overordnede problemstillingen har vært *I hvilken grad vektlegger doktriner militærteori?*

Konklusjonen tar først for seg hvert enkelt forskningsspørsmål og besvarer problemstillingen til slutt.

I hvilken grad er det relevant at doktriner vektlegger militærteori?

Oppgaven har poengtert at forståelse for krigens karakter som er under konstant endring og et åpent sinn for at den neste krigen vil inneholde noe ukjent som doktrinen ikke beskriver er viktig for militære planleggere og beslutningstakere.

For å være i stand til å håndtere endringer i krigens karakter og være kritisk til at en doktrine ikke nødvendigvis vil være dekkende i alle situasjoner kreves det ikke bare kunnskap om doktrinen, men også det militærteoretiske bakteppet doktrinene baserer seg på.

Kunnskap om det teoretiske fundamentet til doktrinene vil også skape større forståelse til anvendelse av krigens prinsipper. Som belyst i kapittel 4 og 5 er krigens prinsipper overfladisk beskrevet i doktrinene. Dette ble belyst gjennom å se nærmere på prinsippet om overraskelse. Doktrinene gir lite substans til hvordan man kan oppnå overraskelse, hva overraskelse er og hvordan prinsippet kan utnyttes for å oppnå store fordeler ovenfor en motstander.

Vektleggingen av militærteori i doktriner avhenger av hva som er hensikten med en doktrine hvis det legges til grunn de tre ideelle innretningene Høiback legger frem. Om doktrinen retter seg inn mot å være et verktøy for *kommando og kontroll*, verktøy for *endring* eller verktøy for *utdanning* vil avgjøre i hvilken grad militærteori vektlegges i en doktrine (Hoiback, 2013).

Alle *capstone* doktrinene beskriver at de skal være autorative, men at de krever en kritisk tilnærming til anvendelse (*requires judgement in application*) (Forsvarsstaben, 2019; JP-1, 2017; NATO, 2017).

For å anvende doktriner med et kritisk blikk vil militærteori gi nettopp dette grunnlaget. Av to årsaker, den første er å være kritisk til at prinsippene doktrinen beskriver er anvendelige i krigens karakter ettersom karakteren endrer seg.

Den andre årsaken til at militærteori vil gi et grunnlag for anvendelse av doktriner er at forståelse for det militærteoretiske fundamentet vil skape grunnlag for å vite hvordan en kan utnytte prinsippene beskrevet i doktrinene ved å forstå alle typene kunnskap som ligger til grunn. Vi kan dele kunnskapen inn i ferdighetskunnskap og påstandskunnskap. Begge disse kunnskapstypene om doktriner må legges til grunn for å benytte doktrinene i lys av krigens karakter.

Det er i militærteori lite kausalitet og prediksjoner om utfall i krig er vanskelig, om ikke umulig. Men det er en fordel å ha et teoretisk fundament og vite hvilke rimelige alternativer som kan forventes om vi ikke kan spå innretningen på den neste krigen.

I kapittel 3 definerer oppgaven begrepet doktrine, og at doktriner er viktige verktøy for en militær organisasjon. Den skal fungere som et lim som holder organisasjonen sammen, også på tvers av stater som i alliansen NATO.

Operasjonsnivået doktrinen gjelder for vil ha betydning for om den gir veiledende føringer (som på de overordnede nivåene) og oppfordre til kritisk tenkning - eller være mer regelbestemt langt nede i organisasjonen med eksempelvis prosedyrebeskrivelser. Kapittel 3 underbygger at ***det er relevant at***

doktriner vektlegger militærteori, men hvilken hensikt doktrinen har som «verktøy» vil avgjøre hvor mye doktrinen vektlegger militærteori.

Oppgaven oppsummert peker mot at det *i stor grad er relevant at doktriner vektlegger militærteori.*

Er den norske innretningen av militærteori i doktriner samsvarende med NATO og USA?

Beskrivelsene av krig som fenomen og krigens prinsipper har store likheter mellom doktrinene. FFOD (2019) vektlegger at den er basert på NATO, men er tilpasset til småstaten Norge der doktriner i NATO ikke alltid passer, men uten at FFOD poengterer hva som skiller seg ut.

En av de største forskjellene kan påstås å være at den norske tilnærmingen til anvendelse av krigens prinsipper er mer forsiktig i FFOD (2019). FFOD beskriver prinsippene som generelle retningslinjer, mens NATO beskriver forståelse av prinsippene som avgjørende for suksess i operasjoner. USAs doktriner vektlegger også viktigheten av krigens prinsipper i større grad.

Ingen av doktrinene har et militærteoretisk fundament som utdyper militærteori i tilstrekkelig grad til å skape dybdeforståelse av krigens prinsipper og ingen av de definerer fenomenet overraskelse, men poengterer overfladisk at det gir fordeler i en krig.

Overordnet fremstår det militærteoretiske grunnlaget relativt likt i doktrinene, selv om de henviser til forskjellige teoretikere. *Innretningen av militærteori er til en viss grad samsvarende, men Norges FFOD har en mindre autorativ vektlegging av krigens prinsipper. Det norske doktrinehierarkiet er mindre stringent og har en forskjellig vektlegging av militærteori på det operasjonelle og taktiske operasjonsnivået.*

Hvordan kan militærteoretisk forankring spores nedover i et doktrinehierarki?

For å spore hvordan militærteori forankres i doktrinehierarkiene måtte doktrinene analyseres for å spore militærteori som ikke kom frem eksplisitt. Eksemplifisert med tyngdepunkt kan det påstås at både doktrinene for planlegging i Norge, NATO og USA vektlegger tyngdepunktsanalyse som et av de viktigste verktøy for å vurdere hvor innsats skal rettes. Tyngdepunktet stammer fra Clausewitz sitt *schwerpunkt* og har fått mye plass i doktrinene i en moderne form. Tyngdepunktet slik det analyseres er også den viktigste retningsgivende analysen til *targeting*-prosessen. Prosessen avgjør hva som ønskes påvirket direkte og indirekte for å påvirke en motstanders tyngdepunkt, og derav utfallet av konflikten. *Det er en tydelig militærteoretisk forankring av krigens prinsipper fra FFOD og helt til de nederste doktrinene i det Norske doktrinehierarkiet, og doktriner for operasjoner og targeting er vektlegger tyngdepunkt fra militærteori.*

Det er vanskelig å gi et entydig svar på problemstillingen, men det er tydelig at militærteori vektlegges i doktrinene oppgaven har analysert. Det er kun *capstone* og *keystone*-doktrinene som eksplisitt skriver hvor den bakenforliggende teorien er hentet, og de beskriver det i svært liten grad. En studie av militærteori sammen med doktrinene måtte til for å avdekke at doktrinene inneholder mye implisitt militærteori.

Forskningsspørsmålene har vist at doktrinene legger til grunn den overordnede tilnærmingen til fenomenet krig i militærteori og at vi finner Carl Von Clausewitz skille mellom krigens natur og karakter som en rød tråd mellom doktrinene til Norge, NATO og USA.

Problemstillingen oppgaven skal svare på er *i hvilken grad vektlegger doktriner militærteori*.

Analysen oppsummert viser at det som eksplisitt forklares av militærteori i doktrinene er lite og at det er svært liten dybde i de teoretiske forklaringene som kommer frem. Derfor hevdes det at *doktriner vektlegger militærteori i liten grad*. Således kan det forklares som om doktrinene så vidt skummer fløten av det militærteoretiske fundamentet de er basert på.

Likevel kan doktrinene påstås å nesten utelukkende være basert på militærteori i tilnærmingen til militære operasjoner, men det fremkommer ikke eksplisitt. En doktrine som skal være autorativ og føre til seier på slagmarken vil hente mer potensial av å eksplisitt forklare mer av det teoretiske fundamentet. Oppgaven vil ikke predikere neste krig, men om samfunnsutviklingen er i nærheten av den raske teknologiske utviklingen kan summen av disse to føre til større utviklinger i krigens karakter enn vi har opplevd i historien så langt.

Utgangspunktet for denne studien var en egen oppfatning av enkelte av dagens gjeldende doktriner er regelbundne og at de ikke er basert på militærteori da de ansees som preskriptive og ikke tar høyde for krigens natur og karakter i tilstrekkelig grad. Analysen gir et mer nyansert syn på dette og i løpet av arbeidet ble mye av forutinntattheten motbevist.

Litteraturliste

- Andersen, M. (2014). "Militære doktriner": Effektive styringsdokument, eller teoretiske støvsamlere?
- Andersson, J. (2009). Center of gravity analysis: an actual or perceived problem? I.
- Angstrom, J. & Widen, J. J. (2014). *Contemporary military theory: the dynamics of war* Routledge.
- ARMY, U. S. (2016). *ATP 3-21.21 SBCT Infantry Battalion*. Washington, DC.
- ARMY, U. S. (2018a). *ATP 3-21.10 Infantry Rifle Company*. Washington DC: Army Publishing Directorate.
- ARMY, U. S. (2018b). BECOME AN OFFICER IN THE U.S. ARMY. Hentet 12.april 2021 fra <https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/become-an-officer.html>
- ARMY, U. S. (2019). *ADP 3-0 OPERATIONS*. Washington, DC: DEPARTMENT OF THE ARMY HEADQUARTERS. Hentet fra <https://armypubs.army.mil/>
- Bakke-Jensen, F. (2019). Større militært alvor i våre nærområder. Hentet 9.mai 2021 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/storre-militart-alvor/id2666865/>
- Bekkelund, C. (2014). *J.F.C. Fuller: Military Theory and the Use of Power* (Masters). Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Bosio, N. J. (2018). Understanding war's theory: What military theory is, where it fits, and who influences it? *Australian Army Occasional Paper, Conflict Theory and Strategy 001*.
- Busch, T. (2013). *Akademisk skriving*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Cancian, M. F. (2018). *Coping with Surprise in Great Power Conflicts* (International Security Program). Center for Strategic & International Studies. Hentet fra <https://www.csis.org/analysis/coping-surprise-great-power-conflicts>
- Clausewitz, C. V. (1982). *On War, by Carl von Clausewitz, translated and edited by Anatol Rapoport*. Great Britain: Routledge & Kegan Ltd
- Dalsjö, R., Berglund, C. & Jonsson, M. (2019). Bursting the Bubble? Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications.
- Deptula, D. (2001). *Effects-Based Operations: CHANGE IN THE NATURE OF WARFARE*. Aerospace Education Foundation
- Erickson, J. (1993). Strategy by Aleksandr A. Svechin (Book Review). *The Journal of Military History*, 57(1), 160.
- Etterretningstjenesten. (2018). *FOKUS, Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Etterretningstjenesten. Hentet fra https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus%202018.pdf/_attachment/inline/95e4429b-1a57-4e7b-a6e6-561aaba0d2e4:b33a08631d08fed847c1695ab1686f3fe2e7a0d5/Fokus%202018.pdf
- Europe, O. f. S. a. C.-o. i. (2011). *VIENNA DOCUMENT 2011 - ON CONFIDENCE- AND SECURITY-BUILDING MEASURES*. Organization for Security and Co-operation in Europe
- Finkel, M. (2011). *On flexibility: Recovery from technological and doctrinal surprise on the battlefield* (M. Tlamim, Overs.). Stanford, California: Stanford University Press.
- Folkehelseinstituttet. (2020, 11.02.2021). Fakta om koronaviruset SARS-CoV-2 og sykdommen covid-19. Hentet 15.mai 2021 fra <https://www.fhi.no/nettpub/coronavirus/fakta-og-kunnskap-om-covid-19/fakta-om-koronavirus-coronavirus-2019-ncov/?term=&h=1>
- Forsvardepartementet. (2021, 26.januar 2021). Regjeringen avlyser alliert øvingsaktivitet i Troms. Hentet 22.mai 2021 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-avlyser-alliert-ovingsaktivitet-i-troms/id2830046/>
- Forsvaret. (2000). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben.

- Forsvarssjefen. (2018). *Direktiv for metodisk målbekjempning (Begrenset)*.
- Forsvarsstaben. (2004). Forsvarets doktrine for landoperasjoner. I: Oslo, Forsvarsstaben.
- Forsvarsstaben. (2019). *Forsvarets fellesoperative doktrine*.
- Fuller, J. F. C. (1993). *The foundations of the science of war* (A military classic reprint U.S. Army command and general staff college press. utg.). London, PATERNOSTER ROW, E.G.: HUTCHINSON & CO. (Publishers), LTD.
- Gundersen, D. (2021). Store Norske Leksikon. Hentet fra <https://snl.no/doktrine>
- Hoiback, H. (2013). *Understanding military doctrine: a multidisciplinary approach* Routledge.
- Holmen, H. (2021, 27. desember 2016). proposisjonale kunnskap. Hentet 17.mars 2021 fra https://snl.no/proposisjonale_kunnskap
- Howard, M. & Paret, P. (1976). *On war* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Howard, M. E. (1984). *The Theory and Practice of War* Indiana University press.
- Hæren. (2012). *Håndbok for stormtroppen i felt*. Bardufoss: Hæren våpenskole.
- Hæren. (2014). *FR 7-4-1 Håndbok for stridsvognseskadronen i felt*. Rena: Sjef Hærens våpenskole.
- Hæren. (2017). *Håndbok i PBP for bataljon* Rena: Hærens Våpenskole.
- Hæren. (2021). *Stabshåndbok for Hæren*. Rena: Hærens Våpenskole.
- Høiback, H. (2020). Strategi i Store norske leksikon. Hentet 25.mars 2021 fra <https://snl.no/strategi>
- Høiback, H. & Ydstebø, P. (2012). *Harald Høiback og Palle Ydstebø (red.): Krigens vitenskap – en innføring i militærteori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Institute, R. (2010). *Israel's Fundamental Surprise* (The Gaza Flotilla: A Collapse of Israel's Political Firewall). jstor.com: Reut Institute. Hentet fra https://www.jstor.org/stable/resrep10580.13?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Itti, L. & Baldi, P. (2009). Bayesian surprise attracts human attention. *Vision research*, 49(10), 1295-1306.
- Jacobsen, D. I. (2015). Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode (3. utg.) Oslo: Cappelen Damm akademisk. *Karlsson, B. og Oterholt, F (2010). Fenomener i faglig veiledning. Oslo: Universitetsforlaget. Lagace, M.(2009) Kind of blue. Pushing Boundaries with Miles Davis. Hentet, 12(2020), 74-86.*
- Jensen, L. E. (2021). Det nye forsvarsakademi er en ommer. Hentet 12.april 2021 fra https://olfi.dk/2021/03/12/det-nye-forsvarsakademi-er-en-ommer/?fbclid=IwAR0au_cWhwyDPLNgr-X0i0HD5R9I2N_6VQnP06PYYv3GvD3kAl3NB8Y_9o
- Johannessen, A., Tuft, P. A. & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Johnson, D. (2017). ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic security. Hentet 9.mai 2021 fra <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/12/14/zapad-2017-and-euro-atlantic-security/index.html>
- Jomini, B. H. d. (2012). *The Art of War* West Point, N.Y.: U.S Military Academy.
- Jones, N. A., Ross, H., Lynam, T., Perez, P. & Leitch, A. (2011). Mental models: an interdisciplinary synthesis of theory and methods. *Ecology and Society*, 16(1).
- JP-1. (2017). *Joint Publication 1*. Chairman of the Joint Chiefs of Staff.
- JP_3-0. (2018). *Joint Publication 3-0*. Chairman of the Joint Chiefs of Staff.
- Lanir, Z. (1986). *Fundamental surprise*. Eugene, OR: *Decision Research*.
- Lykke Jr, A. F. (2001). Toward an understanding of military strategy. *US Army War College Guide to Strategy*, 179-185.
- Malay, P. (2007). *The Principles of War in the 21st Century*. ARMY WAR COLL CARLISLE BARRACKS PA.
- Matthews, M. M. (2011). *We were caught unprepared: the 2006 Hezbollah-Israeli war* DIANE Publishing.
- NATO. (2010). *AJP-01 (D) ALLIED JOINT DOCTRINE*. NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO).
- NATO. (2013). *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive, COPD Interim V2. 0. I: Bryssel: Supreme Headquarters Allied Powers Europe*.

-
- NATO. (2016a). *ATP 3.9 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR JOINT TARGETING*.
- NATO. (2016b). *ATP 3.9.2 Allied Tactical Doctrine for Land Tactical Targeting*. NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO).
- NATO. (2017). *AJP-1 ALLIED JOINT DOCTRINE*. NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO).
- NATO. (2019). *AJP-3 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR THE CONDUCT OF OPERATIONS*. NATO STANDARDIZATION OFFICE.
- Peters, R. (2007). Learning to Lose. *The American Interest*, 2(6).
- Richards, C. (2020). Boyd's OODA loop.
- Ruge, O. (1929). *Operative systemer - Unitè de doctrine*. Oslo: Norsk Militært Tidsskrift.
- Ryan, M. (2016). The Ryan Review: A study of Army's education, training and doctrine needs for the future. *Forces Command, Sydney*.
- Sander, K. (2020). Teori. Hentet 16.mars 2021 fra <https://estudie.no/teori/>
- Staff, J. (2020). *Joint Publication 5-0 Joint Planning*. Chairman of the Joint Chiefs of Staff.
- Staff, J. C. o. (2007). *Joint Publication 3-60 Joint Targeting*. Chairman of the Joint Chiefs of Staff.
- Storr, J. (2009). *The human face of war* A&C Black.
- Tzu, S. (1994). *The Art of War* (Kindle edition. utg., R. D. Sawyer, Overs.). Colorado: Westview Press.
- Vego, M. (2007). Clausewitz's Schwerpunkt. Mistranslated from German - Misunderstood in English. *MILITARY REVIEW, January-February* 101-109. Hentet fra https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20070228_art014.pdf
- Vego, M. (2011). *On military theory*. NAVAL WAR COLL NEWPORT RI JOINT MILITARY OPERATIONS DEPT.
- Vego, M. (2012). Science vs. the Art of War. *Joint Force Quarterly: JFQ*, (66).
- Warden, J. A. (1998). *The air campaign: planning for combat* iUniverse.
- Whaley, B. (1969). *Stratagem: deception and surprise in war*. Cambridge: Center for International Studies, Massachusetts Institute.
- AAP-06. (2020). *AAP-06 NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS (ENGLISH AND FRENCH)*. NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO).